

Tölgnyess Péter

A Fidesz és a magyar politika lehetséges új iránya*

A 2010-es választásokkal a magyar történelem félszázados trendje szakadhat meg. Az újrapiacosító reformok nálunk tulajdonképpen már Nagy Imre „új szakaszával” elkezdődtek. A kommunizmus korai éveinek zsarnoksága után örökös visszalépésekkel, olykor alig érezhetően, de apránként megindult a nyugatos társadalmi szerkezetek részleges és felemás újraéledése. Az alkotmányosság 1989-es helyreállítása a parlamenti váltógazdaság közjogi előfeltételeinek megteremtésével elvileg döntő változást hozott a hazai politika intézményeiben, ellenben a gazdaságban ennél már kisebb a közvetlen ugrás 1989–90-ben. Magyarország a piaci átmenet, majd 1987-től a demokratikus fordulat élenjáró állama volt a térségben sokáig. Csakhogy a gazdasági visszaesést, a formálódó kapitalizmus ellentmondásait tapasztalva a közvélemény jelentékeny hányada már a kilencvenes évek elején eltávolodott az eredeti nyugatos rendszerváltó eszméktől.

A szélesebb választóközönség számára a politikai fordulat legfőbb ígérete a csaknem mindenkit elérő gyors európai felzárkózás volt, csakhogy az elmúlt húsz, de különösen az utolsó nyolc esztendő mind súlyosabb kudarcot eredményezett. Magyarországon lényegében az első nagy olajválság, vagyis a hetvenes évek dereka óta nincs évtizedes, biztos alapokon álló, érdemleges növekedés, viszont egyre rövidebbek a túlköltekezések, majd a megszorítások és a piacosító reformok ciklusai. 2001 és 2008 között a többi térségbeli ország gazdasága lendületesen fejlődött, hazánkban ellenben 2004 után lényegében megállt a közeledés.¹ Többfelé a polgári közép reformkabinetjei dolgoztak, nálunk viszont a hideg

* Az írás elemző része 2011. szeptember 30-án zárult. A kötetben való közlésre készülő változat azonban néhány fontosabb történést egészen 2012. február 20-ig végigkísér.

¹ Magyarország gazdasági mutatói Kelet-Közép-Európa legfejlettebb országaihoz képest, változó mértékben, de már a hetvenes évek dereka óta elmaradni látszanak. Érdemleges európai felzárkózás inkább csak 1997 és 2004 között mutatkozott. Különösen rosszak az utolsó nyolc esztendő adatai: hazánk kimaradt a 2004–2008 között szármaló térségbeli konjunktúrából. 2001 és 2010 között az évi átlagos növekedés üteme nálunk 1,9%, viszont Lengyelországban 3,9%, Csehországban 3,2%, Szlovákiában 4,9%, Szlovéniában 2,9%, Romániában 4,2% volt. Lásd bővebben: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_%E2%80%93_GDP. 2004 és 2008 között Szlovákia teljes növekedése 35,8%, Lettországé 30,3%, Csehországé 25,6%, Szlovéniáé 22,2% volt, miközben hazánk ugyanezen mutatója csupán 9,9%. A régi tagállamokban

polgárháború viaskodása mozgatta a közéletet. Ám bajainkat aligha pusztán kormányzati hibák okozták, inkább az egész magyar társadalmi modell látszik elfáradtnak. A hazai közvélemény jelentős hányadában megbicsaklott a bizalom a piacosító reformok és a nyugatos jogállam sikerében.² Nem egyszerűen a hit és reménység veszett el hirtelen: a piaci és a demokratikus váltás eddig nem hozott középre tartó jóléti társadalmat. 2011-ben hazánk gazdasági mutatói távolabb állnak a régi tagállamok átlagától, mint a teljes jogú tagság elnyerése idején voltak.³

Érthetően, csaknem az egész ország keresi az eredménytelenség okait. A létező kapitalizmussal szembeni ellenérzések a térségben Magyarországon az egyik legerősebbek.⁴ Társadalmunk érték szerkezete számos vizsgálat szerint inkább balkáni vagy kelet-európai, semmint közép-európai.⁵ Ismét előjöttek és kéz a kézben járnak a régi antikapitalista és antiparlamentáris meggyőződések.⁶ Nálunk a békés

ugyannezen idő alatt a növekedés átlagosan 8,3% volt. Ez utóbbi összegző adatok forrása a Német Szövetségi Statisztikai Hivatal: https://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Presse/pm/zdw/2009/PD09__017__p002,templateId=renderPrint.psm1.

A 2008-ban induló pénzügyi világválság 6,8%-os visszaeséssel nálunk hozta a visegrádi országok között a legsúlyosabb következményeket. Az utolsó másfél évben növekedésünk továbbra is néhány tizedszázalékkal a régi uniós tagállamok átlaga alatt maradt. Lásd <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>

Az első világháborútól napjainkig tartó gazdasági fejlődésről nemzetközi összehasonlításban bővebben Tomka 2011, az 1990 utáni fejleményekről különösen 221–255. További átfogó adatokkal Németh 2006, 12–15.

² Már a kilencvenes évek elején a magyarok bizonyultak Köztes-Európa legelégedetlenebb népének. Azóta a helyzet nem javult. Az egyik legfrissebb adattal <http://www.oecd.betterlifeindex.org/topics/life-satisfaction/>.

³ Amióta csak modern statisztikai módszertannal készülnek GDP-számítások, a lengyel eredmények mindenkor érezhetően alatta maradtak a magyarénak, 2011-ben viszont Lengyelország valamelyest megelőzi Magyarországot, miközben a lengyelek számára előnytelen induló időpontban, 1990-ben az egy főre jutó lengyel GDP vásárlóerő-paritáson még csupán a magyar 59%-a volt. Az egy főre jutó bruttó hazai termék számok minden bizonytalansága ellenére ez a fordulat sokat kifejez az elmúlt két évtized hazai történéseiből. A hetvenes-nyolcvanas években a még csaknem megoldhatatlannak látszó bajoktól szenvedő Lengyelország gondjai igazolták idehaza részben a kádári megoldásokat, most viszont többek között az általános lemaradás képzete kezdte ki a baloldali kormányzat alkalmasságába vetett hitet. Az 1990-es adat forrása Németh 2006, 104. Az utolsó évtized adataival: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_%E2%80%93_GDP. Továbbá The Economist 2011, 26.

⁴ A magyar megkérdőjezték már 2004–2005 fordulóján lényegesen elégedetlenebbek voltak a hazai kapitalizmus működésével, mint a közép-kelet-európai átlag. A kapitalizmus hazai megítélése némileg még az oroszországinál is kedvezőtlenebb. Adatokkal Rose 2005.

⁵ Az új berendezkedés nemzetközi összehasonlításban történő hazai megítéléséről bővebben Pew Global Attitudes Project 2009. A magyar társadalom értékvilágáról részletesen Tóth 2009.

⁶ A hasonló tartalmú íráskor áradatából például Bogár 2011.

gazdasági fejlődés és a sajátos felemás kispolgárosodás aranykora a Kádár-korszak emlékéhez kötődik. Sokaknak ezért mindmáig mindennek a mércéje és a mintája az akkori felemelkedés tapasztalata. A közvélemény jelentős része továbbra is csupán a személyes részvétellel működő kismagántulajdont fogadja el igazán legitimnek. A piaci kapitalizmushoz viszont inkább a csalódását fűzi.⁷ Több tekintetben a nyugati pénzügyi befektetők, a külföldi tulajdonú vállalatok hazai tevékenységéhez, azok túlságosan gondolt jövedelmezőségéhez köti a maga és az ország gondjainak jelentős részét. Négy évtized ismétlődő bajai után jobban hisz a maga hétköznapi tapasztalásából építkező világlátásának, mint a fájdalmasan kudarcos időszakban kormányzó baloldal megszorítások utáni boldogabb jövőre vonatkozó ígéreteinek, valamint az európai elvárásokra, a piaci és jogállami törvényszerűségekre való örökös hivatkozásainak.

A bántó kormányzati hibák, a reformbaloldal eszméinek kimerülése, a folyamatos koalíciós viszályok és a széteső baloldali elitek egyszerre nyilvánosság elé kerülő korrupciós ügyei éveken át építették a képzetet, hogy a baloldali hatalom csupán végeérhetetlen megszorításokat és kilátástalanul igazságtalan társadalmat hozhat. Egy országot átható kudarcérzésnek rendszerint már a közélet alakítói próbálnak valamilyen irányt adni. Míg az elmúlt húsz esztendő miniszterelnökei inkább az elitek igazságáról kívánták meggyőzni a közvéleményt, addig Orbán Viktor többnyire az „emberek” reményeit vágta oda a baloldali hatalomnak. A Fidesz éveken át sulykolta: a hétköznapi világlátásnak van igaza. Véget kell vetni az elmúlt évtizedek zavaros időszakának, és az előrehaladáshoz az ügyesen mozgó feltörekvő csoportok meglátásai szerint szükséges berendezni az országot. Végre „az emberek” akarata határozza meg a kormányzást.⁸

A Fidesz-lista térségünkben példa nélküli, de a beállt nyugati demokráciákban is egészen kivételesnek számító egyedül elnyert 52,73 százalékos szavazataránya igencsak különböző választói szándékok találkozásán alapulhatott. Ebben a módfelett sokrétegű közönségben számottevő arányban ott lehetnek a nyugatos polgárosodás hívei is. Mégis többségben lehetnek közte azok, akik a további nyugatos kísérletezésben kevésbé reménykednek, hanem inkább valami mást szeretnének. Orbán Viktor már jó ideje a hétköznapi világlátások vágyaira próbálja ráépíteni a maga politikáját. A sokféle hitből, reményből és haragból összeálló,

⁷ A Nyugat legtöbb országában az ötvenes és a hatvanas években élte a virágkorát a jóléti kapitalizmus és a képviselői demokrácia. Ekkor olyan, a két világháború között hozzánk fogható államok is felzárkózhattak, mint Olaszország, Finnország, majd később Spanyolország. Véglegesen megszilárdulhatott a tömegdemokrácia a nálunk mindig is referenciának számító Németországban és Ausztriában. A kapitalizmus ezen kétségkívül sikeres éveinek az élménye ugyancsak hiányzik hazánkban.

⁸ Orbán Viktor több más megszólalása közül: Beszéd a hatodik kötcsi polgári pikniken, 2009. szeptember 5. http://orbanviktor.hu/cikk/a_nemzeti_ugyek_kormanyzasat_kell_megvalositanunk/

gyakorta egymásnak is ellentmondó vélekedéseknek már ő adott a létező magyar kapitalizmus és demokrácia világot tagadó irányt, és rájuk hivatkozva kezdett a választások után egyfajta gazdasági szabadságharcba.

A 2006 utáni fejlemények nem csupán új közéleti szereplőket, lényegileg átalakult pártszerkezetet és megváltozott nyelvezetet hoztak a hazai politikába, hanem a kétharmados többség a létező gazdasági és hatalmi szerkezet megváltoztatásába is belekezdett. Mindent egybevetve nem lehetetlen: új trend indul a szemünk előtt a magyar közéletben. A miniszterelnök legalábbis mindenképpen ezt szeretné nemcsak idehaza, hanem reményei szerint az egész nyugati világban. Ám még jó ideig nem tudható, hogy csupán egy újabb forduló következik a hazai reformok és ellenreformok 1953 óta ismétlődő ciklusainak hosszú sorában, vagy az ország immár tartósan elfordul évtizedes előtörténetétől.

Ugyanakkor az máris bizonyos: az utolsó nyolc esztendő kudarcaival, a létező magyar kapitalizmus bajaival azonosított pártok összeroppantak a 2010-es választásokon. Az utolsó két baloldali kormányt életben tartó három szervezet, az MSZP, az SZDSZ és az MDF 2006-os 54,75 százalékos választói támogatottsága 21,97 százalékra olvadt.⁹ Ekkora szavazatvesztés egyetlen parlamenti ciklus alatt beállt nyugati demokráciákban csaknem példa nélküli, ha viszont mégis megtörtént, mint például Olaszországban, akkor jobbra politikai trendtöréssel járt. Térségünkben a szavazatvesztés aránya azonban már nem egyedülálló. A rendszerváltások utáni évtizedekben Lengyelországtól Bulgáriáig többfelé bekövetkezett, és nem feltétlenül hozott tartós politikai trendfordulót.¹⁰

A sokáig megingathatatlanak látszó társadalmi beágyazottsággal bíró MSZP-t szavazói megrendítő módon hagyták oda, pedig a szocialisták kezdettől és folyamatosan rendszeridegen magatartásokra és reményekre is alapozták fellépésüket. Az alkotmányosság '89-es helyreállításának hajdani meghatározó erői (MDF, SZDSZ) hosszú kispárti létezés után 2010-ben egyszerre megsemmisültek. 2,7 százalék fölött nem akadt olyan párt, amely egyértelműen a világkapitalizmus rendje mellett lépett volna fel. A parlamentbe bejutó erők mondanivalójában ellenben, különböző mértékig, karakteres rendszertagadó gondolatok is munkáltak.

⁹ Közülük az MDF hosszabb idő alatt lépett át a Fidesszel szembenálló oldalra. A 2006-os választásokon még a két tábor közé helyezte magát, majd 2008-ban már fontos szavazásokon, például az SZDSZ ellenében a 2009-es adótörvény támogatásával segítette a kisebbségi MSZP-kormányt. Végül a baloldali reformerek szimbolikus alakjának országos listavezetésével, a maradék szabaddemokratákkal együtt indult a 2010-es választásokon. A 2009-es adótörvény (2008. évi LXXXI. törvény) végaszavazásának az eredménye: http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_szav.szav_lap_egy?p_szavdatum=2008.12.01.18:38:23&p_szavkepv=1&p_szavkpvcsop=1&p_ekl=38.

¹⁰ Adatokkal többek közt Fábíán–Kovács 2004, továbbá www.parties-and-elections.eu, valamint http://www.valasztas.hu/bu/parval2010/354/354_0_index.html és http://www.valasztas.hu/parval2006/bu/09/9_0.html.

Nemcsak az új pártok, hanem a kétharmados nyertes is a rendszerváltás kudarcnak gondolt berendezkedésének ellenzékeként állt választói elé.¹¹

A FIDESZ ÚTJA AZ ÚJ RENDSZER FELÉPÍTÉSÉNEK ÍGÉRETÉIG

Nem volt ez mindig így: az induló Fiatalkorú Demokraták Szövetsége még a reformközgazdászok és a hajdani „demokratikus ellenzék” legjobb tanítványának mutatkozott. Fiatalságának minden hevével értelmiségi mestereinél is sarkosabban hirdette a nyugatos polgárosodás tantételeit.¹² De a kezdetek ízig-vérig értelmiségi programpártja, sok más fontosabb ok mellett ezért is, csaknem kiesett az 1994-es választásokon. Orbán Viktor azonban hamarjában levonta a maga következtetéseit az MSZP egyedül megszerzett abszolút parlamenti többségéből, és mielőbb igyekezett a Fideszt a választók tényleges világlátásához alkalmazkodó erővé tenni. 1995 tavaszán már az „emberek” Kádár-korszakból hozott ösztöneire alapozva támadta a felülről, felvilágosult etatistán piacosító Bokros-csomagot.¹³ 1991-től a szocialisták éltek vele először, majd 1995 után a Fidesz tökéletesítette és igazította véglegesen a tömegdemokrácia világához azt a régi magyar ellenzéki sérelmi politikát, amely az orientációját veszített, fájoan frusztrált társadalom vágyait zúdíítja rá a külvilág elvárásai és a gazdasági realitások között

¹¹ Az új rendszer építésének tervéről a Fidesz inkább csak a választások után beszélt, írott programjában iparkodott minél kevesebb konkrétumot mondani. Bővebben http://static.fidesz.hu/download/481/nemzeti_ugyek_politikaja_8481.pdf. A Jobbik eleve radikális rendszerátépítő változásokat követelt. <http://www.jobbik.hu/sites/jobbik.hu/down/Jobbik-program2010OGY.pdf> A Lehet Más a Politika az állampolgári szabadságjogok kiterjesztésével egyidejűleg javasolt globális kapitalizmusellenes fordulatot. http://lehetmas.hu/upload/9/9/201003/LMP_Program_2010_L.pdf

¹² 1990-ben még a Fidesz az angolszász emberi jogi gondolkodás szabadságközpontú megoldásait javasolta hiánytalanul átvenni. Például Szájer József módosító indítványai és beszéde az Országgyűlés 1990. június 5-i ülésén. <http://www.parlament.hu/naplo34/011/0110050.html> 1991-ben kategorikusan elutasította az Antall-kormány kárpótlási, igazságtételi törvényeit. Például Kósa Lajos beszéde a kárpótlási törvény vitájában 1991. február II. <http://www.mkogy.hu/naplo34/077/0770035.html>

¹³ 1994 végén azonban még a reformközgazdaság elvárásait kérte keményen számon a Horn-kormány Békesi László által benyújtott első költségvetésén. Például Urbán László beszéde az 1995-ös költségvetés vitájában, 1994. november 23. <http://www.parlament.hu/naplo35/037/0370138.htm> Ám a közvélemény dinamikájához igazodva, máig ható mítoszába már a következő tavason a Bokros-csomag „baloldali” bírálatát helyezte. Például Orbán Viktor országgyűlési beszéde 1995. április 12. <http://www.parlament.hu/naplo35/073/0730044.htm>

botladozó mindenkori kormányokra.¹⁴ Ez a később általánosan követett hazai oppozíciós magatartás egyre erőteljesebb jóléti nyomás alá helyezte az egyébként is túlterhelt közhatalmat, módszeresen fokozva a különben is kivételesen erős állampolgári elégedetlenséget.

Első kormányzása idején azonban Orbán Viktor gyakori kurucos kijelentései és háborús magatartása ellenére tényleges gyakorlatában még kevésbé lépett ki a nyugatos politika évtizedes hazai trendjéből. Jóllehet társadalompolitikájával sokban, bár messze kisebb léptékekben, megelőlegezte mai irányát. A reformközgazdász elvárásokkal szemben nem indított újabb reformokat, hanem a változásokba belefáradt országban inkább ráült az utolsó negyven esztendő legjobb itthoni gazdasági konjunktúrájára.¹⁵ Mint most is, akkor is az alkotmányos előírások kreatív értelmezésével is igyekezett tartós rendszerré szervezni kormányzását. Viszont 2001 nyaráig példásan kézben tartotta az államháztartás nálunk olyan gyakran elszaladó hiányát, és készséges szövetségese volt a délszláv háborúkban az Egyesült Államoknak.¹⁶ Váratlan választási veresége után azonban bezárkózott a szűkebb jobboldali közönség világlátásának falai közé.¹⁷ Ellenzékben mind sűrűbben jelentkeztek megnyilvánulásaiban a régi, történelmi hazai jobboldal antikapitalizmusának és nyugatellenességének tételei.¹⁸ A 2004. decemberi eredménytelen népszavazás után megértette: egyedül az elkötelezett jobboldali híveire alapozva nem nyerhet választást. Csakhogy a polgári közép felé kizárólag jó ideje követett politikájának lényegi felülvizsgálatával fordulhatott volna újra, ezért inkább a „rosszabbul élünk” kampányával kísérte meg elszerezni a szocia-

¹⁴ A mindenkori ellenzék vágyközpontú politizálásának és a különböző kormányok realitásokhoz keservesen igazodó gyakorlatának ütközései nem kis részben a dualizmus korára emlékeztetnek. Az évszázados ellenzéki magatartásminták okairól Gratz 1934, 204–218.

¹⁵ A hazai gazdasági növekedés üteme 1998-ban 4,9%, 1999-ben 4,2%, 2000-ben 5,2%, 2001-ben 4,3% volt. Adatokkal Németh 2006, 101.

¹⁶ Az államháztartás hiánya 1999-ben 5,6%, 2000-ben 3%, 2001-ben 3,5% volt. (Németh 2006, 107).

Az ellenzéki szocialisták kételyeivel szemben a jobboldali kormány határozottan atlantista külpolitikát követett. Lásd például a miniszterelnök nyilatkozatát a NATO jugoszláviai légitámaszpontjáról 1999. március 3. http://2001-2006.orbanviktor.hu/hir.php?aktmenu=3_4&id=572

Az MSZP parlamentben kifejtett álláspontjáról, 1998. október 14. és 1999. június 1. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=36&p_ulin=17&p_felsz=71&p_szoveg=L%E9gt%E9r%20and%20korl%E9tlan&p_felszig=71. Továbbá http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=36&p_ulin=74&p_felsz=288&p_szoveg=Nato%20and%201%E9gt%E9r&p_felszig=288.

¹⁷ Például Orbán Viktor Dísz téri beszéde, 2002. május 8. <http://www.fidesz.hu/index.php?CikkID=1922>

¹⁸ Többek között Orbán Viktor évértékelője 2004. február II. <http://www.gondola.hu/cikkek/33057>

listák piaci reformoktól ódzkodó szavazóit.¹⁹ Ám a kulturálisan sokszorososan kötődő választókat nem olyan egyszerű elragadni.

Így aztán, 2002 szorongást keltően csekély többsége után, 2006-ban már biztosan felülkerekedett a baloldali koalíció.²⁰ A Medgyessy-kabinet gyengének érzett választói legitimitását kádári módra még 2002 nyarán az állampolgári jövedelmek hitelből történő emelésével remélte megerősíteni.²¹ Csakhogy ezzel veszélyesen megbillent az egyébként is túlterhelt államháztartás egyensúlya, és ismét erőteljes növekedésnek indult az államadósság. Az ország kimaradt a térség évtizedek óta legjobb konjunktúrájából. A 2004-ben hivatalba lépő új miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc ahelyett, hogy elvégezte volna az elkerülhetetlen kiigazítást, inkább újabb és újabb programpontok meghirdetésével csupán mímelte a kormányzást. Sőt, 2005 végén, tovább gyarapítva a költségvetési hiányt, még számottevő adócsökkentésekről határozott a baloldali hatalom.²²

Ám a 2006-os győzteseknek már azonnal lépniük kellett. A reformközgazdászok régi receptjének megfelelően az újráválasztott Gyurcsány-kabinet előbb megszorított, majd nagyszabású reformokat tervezgetett. Csakhogy ezzel pontosan az ellenkezőjét cselekedte választói reményeinek és saját választási ígéreteinek. Szavazói haragjától tartva a kiadáscsökkentés igencsak konfliktusos megoldásai helyett eleve inkább az adóemelést választotta, és főleg az alig fél esztendeje csökkentett ÁFA újbóli növelésével iparkodott a fogyasztók összességére csendben szétteríteni a terheket.²³ A lényegileg mást ígérő, majd teljesen mást cselekvő baloldal 2006-os tavaszi diadala őszre már pokoljárásba fordult. 1956 óta először a közvéleményt megrendítő utcai megmozdulások és zavargások indultak. A rendőrség

¹⁹ A számtalan egyező kampányállítás közül, 2006. február 5. <http://www.fideszfrakcio.hu/index.php?Cikk=50144> A kampány akkurátus elemzését lásd Kiss–Mihályffy–Szabó 2007.

²⁰ A 2002-es tízmandátumos kormánytöbbség 2006-ban 38 mandátumra növekedett.

²¹ A nettó keresetek 2002-ben 19,6%-kal, ezen belül a költségvetési szférában 27,5%-kal növekedtek. A fogyasztói árak emelkedése 5,3% volt. 2003-ban a nettó keresetek 14,3%-kal, ezen belül a költségvetési szférában 18%-kal emelkedtek. A fogyasztói árak közben 4,7%-kal nőttek. Mindeközben a GDP növekedése 2002-ben 4,3%, 2003-ban 4,1% volt. A központi költségvetés bruttó adóssága (a GDP %-ában) a 2001. évi 50,6%-ról 2002-ben 53,7%-ra, majd 2003-ban 55,9%-ra gyarapodott.

A KSH jelenti 2002/12. 12, 14–15, továbbá A KSH jelenti 2003/12. 10, 39–40, valamint Állami Adósságkezelő Központ <http://www.akk.hu/object.6066a3b1-4c6d-4b97-84c5-cd883126b2ec.ivy>.

²² Az általános ÁFA-kulcs 25%-ról 20%-ra, a személyi jövedelemadó felső adókulcsa 38%-ról 36%-ra csökkent. Az elfogadott adótörvény 2010-ig terjedően évről-évre egyre magasabb jövedelmek esetében alkalmazta volna csak a felső adókulcsot. Ezek és más adócsökkentések 2006-ban összesen 330 milliárd forinttal csökkentették a költségvetés bevételeit. Lásd bővebben a 2005. évi CXIX. törvényt, valamint a pénzügyminisztérium adatait: <http://gazdasag.ma.hu/tart/rcikk/c/0/137395/1>.

²³ Az induló kormányzati megszorítások tartalmáról, HVG 2006. június 12. <http://bvg.hu/gazdasag/20060612gyurcsomsog>

előbb képtelennek bizonyult a televízió székházának megvédésére, majd nemso-kára brutális túlkapásokkal lépett fel a tiltakozókkal szemben. A nyomban elveszített választói támogatás híján a baloldal nagyszabású reformreményeiből csu-pán meddő akaródzás és apró reformszilánkok lettek.

A mindig is szörnyűségesnek látott hazai jobboldaltól rettegő, ezért a hatalmat bármilyen áron megtartani akaró baloldali törzsközönség jobbára máig nem igazán érti, hogy az MSZP–SZDSZ-kormányok mekkora sebeket ejtettek mindezzel a magyar demokrácián és gazdaságon, valamint a másik oldal elkötelezett szava-zóin. 2006 őszén vált végképp drámaivá az ország két nagy politikai közösségé-nek szembenállása. Ami a baloldaltól nézve a demokrácia védelmének tetszett, az jobbról a tényleges népakarat elleni durva támadásnak számított. Orbán Viktor megkapta a lehetőséget, hogy tábora régi mítoszaiba illesztve beszélje el a törté-nketet, így értelmet adjon a Fidesz korábbi kudarcainak, és ezúton ismét irányt szabjon a jövőnek: a „kommunisták” folyvást hazugsággal és csalással szerzik hatalmukat, amit aztán a szenvedő magyar nép akaratával szembeni kíméletlen erőszakkal próbálnak megtartani, miközben újra és újra tönkreteszik az orszá-got. Ám a nemzet, ha teheti, végül rendre hivatott vezetői mögé áll.²⁴

A Fidesz kezdettől kategorikus kijelentésekkel politizált, már 1990 nyarától átlátta: a frusztrált, orientációjukat veszített választókat a látványos politikai kü-lönbségek és a létező viszonyok erőteljes bírálata ragadja meg. Az egyébként is ebbe az irányba haladó vélekedésekre ráerősítve a baloldali hatalom botlásait azo-nosította a „rendszer” bajaival. Valójában kritikája jobbára belül maradt a fenn-álló berendezkedésen, mégis, a gyorsan felemelkedő jobboldali radikális mozgal-mak kihívásától is hajtva, legalábbis szavakban, mindjobban a létező rendszer antitézisét hangoztatta.

A baloldal közben sehogy sem tudott megkapaszkodni. A Gyurcsány-kabi-netre a végső csapást a pénzügyi világválság mérte: a visegrádi országok között nálunk következett be a legnagyobb visszaesés. Fél évtizedes tipródás után a Baj-nai-kormány visszavonni kényszerült a szocialisták büszkeségét, az államháztar-tást a végzetes túlköltekezés felé hajtó tizenharmadik havi nyugdíjat és lényegében a 2002-es ötvenszázalékos közalkalmazotti béremelést.²⁵ Az évtizedes reményei-ben csalatkozott országban Orbán Viktor és pártja nem konkrét tervekkel állt a nyilvánosság elé, hanem az „új kezdet” hitét kínálta a közvéleménynek. Ellenzéki

²⁴ Több más megszólalás mellett Orbán Viktor nagyváradi beszéde, 2007. október 9. http://2007-2010.orbanviktor.hu/beszedekek_list.php?item=28 Továbbá tusnádfürdői beszéde, 2007. július 21. http://orbanviktor.hu/beszed/orban_viktor_tusnadfurud_337_i_beszede/ Valamint a Heti Válasz interjúja, 2007. március 1. http://www.miniszterelnok.hu/interju/tobbpartrendszer_demokracia_nelkul

²⁵ Bajnai Gordon programja, HVG 2009. április 02. http://hvg.hu/itthon/20090402_bajnai_politikai_nyilatkozat_teljesszoveg

nyolc évében a Fidesz minden korábbinál kevésbé készült a tényleges kormányzásra. Szinte valamennyi Orbán-beszéd nem valóságos cselekvési javaslatokat, hanem inkább gondolati alapvetést kívánt adni a többség megnyeréséhez. A megszólalások lényege a baloldali kormányokétól érdemileg különböző, a nemzet történelmi ösztöneihez, évszázados mítoszaihoz és bizony régi illúzióihoz igazított eszmei konstrukció. Ezért rajonganak beszédeiért annyira a jobboldalon, és nyilatkoznak róluk ugyanakkor olyan megvetően balról.²⁶

A Fidesz az örökösen a külföld elvárásaira hivatkozó baloldal roppant kudarca elleni tiltakozásul kapta kétharmados felhatalmazását. A választók örömet elhitték: a váltig megszorításokkal élő reformközgazdász kurzus eldobásával áldozathozatal nélkül lehetséges a radikális adócsökkentés és a sokkal gyorsabb növekedés; a mostanra lejáratódott létező hazai jogállam átszabásával lehetséges az igazságosabb társadalom. Az új ideák igényének jelei nem egyedül a politikában, hanem a nyilvánosság és a kulturális élet átalakulásában, sőt akár a könyvkiadás adataiban is láthatóak. A földindulásszerű választási eredmény is mutathatta, hogy a közönség mennyire csalódhatott a régi kormányzati paradigmákban. A kétharmados győztes immáron nem szerves nyugatos polgárosító reformok végigvitelére kért felhatalmazást, hanem, főleg a Fidesz választások utáni értelmezésében, a kivételes többség az elmúlt évtizedek tagadásának és valamiféle új irány keresésének szólt.²⁷

Az első világháború alatt, Trianon, majd még jobban a nagy világválság után a piaci kapitalizmussal kezdettől nehezen megbarátkozó hazai közélet már átért egy külön magyar utat kereső, nyugatellenes trendfordulót.²⁸ Ezt is a korábbi hitekben, a reformkor óta ható szabadelvű konszenzusban való csalódás hozta, és a harmincas évek végére, az újabb világháború idejére, az egymással egyébként heves vitákban álló különböző politikai irányzatokban, több tekintetben egyformán erősen hatott.²⁹ Neki ellenállni még leginkább a hagyományos elitek némely

²⁶ Egy jellegzetes miniszterelnöki megszólalás, világlátása eszmei konstrukciójával, 2010. szeptember 7. http://www.orbanviktor.hu/beszed/100_nap_amily_megvaltoztatta_magyarorszagot

²⁷ A választások után a győztes legalábbis így értelmezte felhatalmazását, 2010. április 25. http://www.orbanviktor.hu/beszed/forradalom_tortent_a_szavazofulkeben

²⁸ A piaci gondolkodás eleve csak korlátozottan befolyásolta az ország hagyományos gazdálkodáshoz ragaszkodó részét. Lásd bővebben Szekfű 2002, 231–292. A trendforduló világháború alatti kezdetéről bővebben (Bihari 2008). A fordulat eszmetörténeti feldolgozását adja Gyurgyák 2007, 215–526.

²⁹ 1919 szeptemberére a másfél évvel korábban még magát győztesnek remélő országban „minden egész eltört”. A demokrata vagy liberális kifejezések tartósan megbélyegző jelentést kaptak. A trianoni béke nemzetcsontkító döntéseit a teljes közvélemény a nyugati demokráciák gyalázatának látta. Egyszerre megrendült a hit a nyugatos polgárosodás ideáljában, egyre több véleményformáló keleti vagy akár turáni orientációt dédelgetett az ország számára. Közel egyöntetű egyetértés alakult ki a dualizmus kori parlamentarizmus és liberalizmus felelőssé tételében. Ám amíg a dualizmus „hanyatló korától” Szekfű Gyula Széchenyi István mitikussá emelt reformkonzervatív

arisztokratái és nagytőkés csoportjai, valamint nyugatos polgárok tudtak. Akkor az európai korszellem az antikapitalista-antiparlamentáris tendenciát erősítette.³⁰ Most viszont Magyarország minden korábbinál integráltabb a világkapitalizmus és a Nyugat szövetségi rendszerébe, ami folytonos feszültséget kelt az új irányt követő kormány intézkedései körül, és bizonytalanná teszi az új trend tartósságát.

AZ ÚJ KORMÁNYZATI IRÁNY ALAPTÉTELEI

Orbán Viktor kormányzása legelső időszakában döntő súllyal a hatalmát megalapozni kívánó legitimációs eszmerendszer felépítésén munkálkodott. A választási győztesek ugyan konkrét cselekvési program nélkül vágtak bele a kormányzásba, ám a miniszterelnöknek kezdettől határozott víziója, politikai-ideológia konstrukciója volt a teendők lényegéről. Ez a tételrendszer nem módszeresen átgondolt értelmiségi alkotás, hanem a hétköznapi állampolgári világlátások egyfajta tudatosan belső ellentmondásokból is összetett, hatásos politikusi summázata, amely számos pontján a magyarok évszázados tapasztalataira és vágyaira épül. Nyelvi megfogalmazásaiban, kategóriáiban ott munkálnak a két világháború közötti időszak állításai, de jelen vannak az ötvenes-hatvanas-hetvenes évek marxista szemináriumainak, a Kádár-korszak népi piacellenességének tételei is. Mégis a lényege a napi politikai igényekhez igazított orbáni alkotás.³¹ A hozzá hasonlítható térségbeli szlovák, román és lengyel politikákat általában főként verbális populizmus jellemzi, a magyar miniszterelnök viszont nemcsak beszél, hanem módszeresen át is akarja alakítani az országot.

vizmusához fordult volna vissza, addig Gömbös Gyula és sokan mások az új jobboldalon a háborús összeomlásért közvetlenül vétkesnek tartott nemzetmegosztó pártok felszámolását, valamint a liberális szabadságjogok alapos megkurtítását javasolták, és inkább a biztos kézzel irányító kormányzó mögött teremtettek volna egyfajta nemzetegyesítő összefogást. Lásd bővebben Szekfű 1934, továbbá Gömbös 2004, 239–242.

³⁰ A nagy világválság után a hazai jobb- és baloldali közéleti szereplők többsége már nemigen bízott a piaci kapitalizmus és a parlamentáris jogállam, az állampolgári jogegyenlőség és jobbiztonság keretei közötti magyar felemelkedésben. A jobboldalon sokan inkább a nemzeti érdek jegyében állami eszközökkel végrehajtott „örségváltást” javasoltak a „törzsökös magyarok”, a keresztény középosztály és a legalább szavakban a nemzet igazi fenntartójának tartott parasztság javára, az életlehetőségek és az állások, a tulajdon és a föld újraosztásával a birtokon belüliek, döntően a „zsidók” és a nagybirtok kárára. 1938 után számos, az irányított gazdaság felé vivő, a gazdasági növekedést segítő rendelkezés született, és jókora lendületet kapott a munkavállalókat védő, valamint a jóléti törvényhozás. Magyarország a nyugat-európai jóléti rendszerek fejlődésével azonos irányba mozdult. Ugyanakkor a többszöri zsidótörvények brutálisan sértették az állampolgári jogegyenlőség elvét, és precedenst teremtve beavatkoztak a tulajdonviszonyokba. A jóléti rendszerek kiépítéséről bővebben Kovrig 2011, 80–295, továbbá Gyáni 1994, 10–14.

³¹ Többek között Orbán Viktor 2009-es kötcei beszédében. Lásd ennek szerkesztett szövegét: Megőrizni a létezés magyar minőségét, Nagyítás 2010. február 17.

A hazai társadalom elmúlt két évtizedének mélyen átélt kudarca sokakban érthetően kikezdte a hatalommegosztásra, a joguralomra és a piaci versenyre épített nyugatos rendszerbe vetett, kezdettől sem igazán erős állampolgári hitet, amire most válaszul egy darabig a magyarok régről hozott ösztöneire jobban alapozó rendszer következik. Orbán Viktor már jó ideje az emberek összetett politikai kultúrájának keletibb felére alapoz: a jogállam és a piaci verseny helyett a tényleges igazságosságot ígérő erős vezető akaratát kínálja. A pártok meddő versenye helyett valóságos plebejusdemokráciát ajánl, ahol a tagolatlan nép nemzeti konzultációkon, tömegmegmozdulásokon mutathatja fel végső egyetértését a róla gondoskodó hatalommal.³² A kormányfő kevésbé hisz a közvetett uralomgyakorlás eszközeiben, a modern plurális társadalomban is szinte minden valóságos hatalmi erőforrást közvetlenül a maga kezében óhajt összefogni. Ideálja az állam egyetlen, ellenpontok nélküli központból való irányítása. Am mindeközben a nyugati szövetségi rendszer tagjaként megtartotta az 1989–90-es közjogi alapszerkezet intézményeit is.³³

A Fidesz alkotmányának megalkotásakor nem annyira a lehetséges kormányzati rendszerek, elméleti modellek között választott, hanem egyfelől az újrakezdés és a jobboldali új honfoglalás szimbolikus gesztusait kívánta ünnepélyesen kifejezni, másfelől merőben praktikus hatalmpolitikai célokat követett. Az új Alaptörvény láthatólag évtizedekre képzele berendezni az Orbán-rendszert. Elsődleges célja a politikai váltógazdaság lehető korlátozása. Mindkét hazai közéleti tömb csaknem országvesztőnek látja a másik kormányzását. Ezért a másik táborral szemben egyre durvább eszközök is felhasználhatóak. A baloldal döntően a Fidesz megállítása érdekében követett 2002 és 2006 között az egész országnak jelentős károkat okozó gazdaságpolitikát. A kétharmados hatalom most újabb területre terjesztve ki a régi küzdelmet, közjogi eszközökkel keményen visszavág. A jobboldali törzsközönség jelentős része számára evidencia: ezt a baloldalt nem szabad visszaengedni a hatalomba. Amennyiben a választók valamiért mégis leváltanák a mostani többséget, akkor az Alaptörvénybe foglalt koncepció szerint nyomban aktivizálódnának a Fideszhez lojális hatalmi ellensúlyok, amelyek azonnal ugyancsak erősek és tevékenyek lennének. Továbbá hatályban maradnának az orbáni világlátást kodifikáló sarkalatos törvények. Mindezek együttesen alaposan behatárolnák a társadalmpolitikai irányváltás lehetőségét, és szándékaik szerint segítenék a jobboldal gyors visszatértét a hatalomba, amivel újra helyreállna az ország normális állapota, legalábbis Orbán Viktor legelkötelezettebb hívei számára.

³² A nemzeti konzultációk rendszerépítő jelentőségéről a miniszterelnök megszólalásai, 2011. március 28. <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=160955>, illetve 2011. április 1. http://www.birado.hu/Hirek/2011/03/28/22/Orban_megbato_a_nemzeti_konzultacio_eredmenye_video.aspx.

³³ A közjogi alapszerkezet megőrzését rögzíti hasonlóan Jakab András (2011, I64–I77) és Tordai Csaba: Az új alkotmányról. http://www.bazaeshaladas.hu/ftp/tcs_alkotmany_201105366.pdf

A korábbi modernizációs baloldali paradigmával szimbólumaiban csaknem teljességgel szakító új legitimációs nemzeti tételrendszer egyik szegletköve a maga értékei szerint serényen munkálkodó, ám a külföld által mégis rútol kizsákmányolt magyarok évszázados tételére alapozó szabadságharc folytatása. A hazai közvélemény régóta érzi magát külső hatalmak áldozatának: az ország bajaiért mindenki más inkább felelős, mint az itt élők saját maguk. A kudarcaitól szenvedő társadalomnak Orbán Viktor időről-időre szállítja a vágyott bűnbakokat. A kormányfő a külföldiek és a régi baloldali elitcsoportok kezéből a gazdaság erőforrásait az új feltörekvő nemzeti középrétegek kezébe kívánja áttenni. Közben persze tudja, Magyarországot nem lehet kiszakítani a világkapitalizmus rendjéből: a pénzpiacok, a nemzetközi intézmények negatív jelzéseit tapasztalva, ha végképp elkerülhetetlen, akkor visszakozik. Mégis állandóan felmutatja a világrendszer elleni lázadás, a gazdasági függetlenségért folyó harc népbarát gesztusait is.³⁴ A belpolitikájából kiindulva, a nyugati demokráciák alkonyát hirdetve igyekszik keletre nyitni, Kínát látván a világ leendő vezető hatalmának.³⁵

A hosszú ideje a külföld után igazodó országban Orbán Viktor megszólalásaiban meggyőző újdonságként hat a nemzeti érdek képviselőjének folytonos hangoztatása. A baloldallal szemben ő nem a külső elvárások betartásának hasznosságáról kívánja meggyőzni az országot, hanem még akkor is az emberek akaratának megvalósításáról beszél, amikor ténylegesen mást cselekszik. A kormányfő észjárásában a sajátjára ismer a magát régóta elnyomottnak érző ország jelentékeny hányada. A miniszterelnök minden elszánásával újra kívánja formálni a gazdaságot és az államot. Évtizedek óta nem határozta meg a kormányzati cselekvést ilyen erővel, mint most politikai-ideológiai konstrukció. Ám az igencsak kérdéses, hogy a magyarok jókora részének vágyai szerint sikeressé lehet-e tenni az országot. A gazdasági szuverenitás visszahódításának szándéka és a valóságos mozgáster szűkössége között akkora a feszültség, hogy arra bajos konzekvens politikát építeni. Így állandósulhat a nagyszabású eszmei alapvetéseket hangoztató, viszont a gazdaságban és a napi politikában esetről esetre improvizáló orbáni politika kettőssége.

A Fidesz az elmúlt nyolc esztendőben minden megszorító lépést hevesen ellenzett. A baloldali véleményformálók ma is úgy vélik, választási érdekből egyszerűen hazudott, és máris eljött „őszödi beszédének” ideje. Szerintük ugyanis Magyarországon nem lehetséges más gazdaságpolitika, mint az övéké.³⁶ Csakhogy a

³⁴ Például a miniszterelnök napirend előtti parlamenti felszólalásában, 2010. június 8. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=13&p_felsz=2&p_szoveg=&p_fel-szig=4

³⁵ A miniszterelnök az ország új nemzetközi orientációjáról. Beszéd Tusnádfürdőn, 2010. július 24. http://www.miniszterelnok.hu/beszed/a_nyugati_tipusu_kapitalizmus_kerult_valsgaba

³⁶ Többek között Bokros Lajos vagy Békési László ebben egyező megszólalásaiban: <http://www.origo.hu/gazdasag/20110825-interju-bokros-lajos-szerint-a-kapitalizmusnak-nincs-vege-csak-a.html>, valamint <http://bibotarsasag.blogspot.com/2011/04/bekesi-laszlo-beszede-jatekszinben.html>.

miniszterelnök pontosan látja, hogy a közvélemény jelentékeny hányada már nem hisz a régi reformközgazdász gyógymód hatásosságában. Az első olajválság, a hetvenes évek dereka óta sorban következtek a költségvetési kiigazítások és a piacósító reformok, de az ország máig nem érkezett el a kiegyensúlyozott jóléti társadalom általánosan vágyott céljához. A régi közgazdasági tankönyveket olykor már kidobni javasoló Fidesz ezért a reformközgazdász irány legalább szavakban tökéletes antitézisést keresi. Ám a második Orbán-kormány első másfél évének eseményeiből láthatóan, ha ez túlszalad a lehetőségeken, a világgazdaság keményen visszavág.

Amennyiben az új hatalom nem akar a szokásos hazai politikusi hazugság-csapdába minden korábbinál inkább elmerülni, már nem térhet vissza a régi reformközgazdász döntéshozatali algoritmushoz, hanem a reformok és a konszolidáció új megoldásait kell megtalálnia, lényegében menet közben. 1990 óta az emberek vágyainak mozgósításával a mindenkori ellenzék általában megszerezte magának a hatalmat a választásokon. Csakhogy a hazai politika igazi drámája csak ezután kezdődik. A valósággal szembesülő közvélemény általában hamarjában elfordult választottjától, vagy az új hatalom, mint például a Medgyessy-kabinet, képtelen gazdaságpolitikába kezdett. A Fidesz 2011 nyaráig jobbára úgy szakadt el korábbi gazdasági állításai egy részétől, hogy valamennyit azért megtartott választói reményeiből. Magatartását a baloldali véleményformálók egyszerűen hazug komédiának látják. Ám ettől még a kormány előtt a régi feladat áll: miként lehet az ország számára adott körülmények között úgy előrevinni gazdasági változásokat, hogy közben megmaradjon a választók támogatása is.

A FIDESZ TÁRSADALOMKÉPE ÉS GAZDASÁGPOLITIKÁJA

A választások előtt Orbán Viktor kevés konkrétummal megtöltött üzenetei néhány hónapra széles körben bizakodásba fordították a magyar közvélemény szokásos borúlátását.³⁷ A Fidesz erejét nem egyszerűen támogatottságának nagysága mutatta: 2010 két választásán kizárólag a Fidesz fedte le teljesen az ország valamennyi társadalmi rétegét. A párt szavazóinak összetétele az új magyar demokráciában még soha nem látott mértékig azonos volt a társadalom szerkezetével. Választóinak korösszetétele, társadalmi státusa csaknem megegyezett a magyar társadalom rétegződésével. A Fidesz úgy lett egy ideig, nem csupán a hatalmi súlyát, hanem szavazóinak rétegződését tekintve is, az aktív választók ténylegesen centrális helyzetű, domináns néppártja, hogy közben a többi párt választóközönsege erőteljes generációs vagy regionális jellegzetességet mutatott.³⁸ Az új hatalom

³⁷ Adatokkal <http://www.median.hu/object.3381e2bc-254f-4174-8e9f-8fb6c4773004.ivy>.

³⁸ Mindeközben nagyléptékben átalakult a hazai politikai tagoltság, korábban átléphetetlenek látszó törésvonalak halványultak el. 2006-ban még a hajdani állampárt (MSZMP) tagjainak

egyfajta társadalmi szerződést ígért szegény és gazdag között.³⁹ A maradék baloldali törzsközönség, a régi értelmiségi médiaelitek kivételével, az alacsony és a magas társadalmi státusúak, a külföldi elemzők különböző módokon, mégis általában reménykedtek a kétharmados többség sikerében.⁴⁰

A szerencsés pillanatban⁴¹ kormányra lépő Fidesz induló terveiben úgy ígért nagyszabású adócsökkentéseket, hogy közben megszorítások nélküli gazdaságpolitikájával megőrzi a különböző szavazóközönségei közötti érdekkiegyenlítést. Ehhez forrást eredetileg a baloldal által hátrahagyott „csontvázakra” hivatkozva akart nyerni. A nagyobb államháztartási hiány felvetésével induló trükkös mozgástér-teremtési kísérlet azonban hamarjában összeomlott. Csakhogy a miniszterelnök nem kapitulált, hanem régi axiómái megőrzésével, offenzív módon próbált kitörni beszorított helyzetéből. Eleget tett a pénzügyi piacok legfontosabb elvárásainak, de közben gondosan ügyelt arra, hogy kimutassa a külső elvárások elleni fellépés gesztusait is. Olyan programpontokkal állt elő, amelyekben a választók és a külföldi elemzők is megtalálták a nekik tetsző részeket. A pénzügyi piacok pofonja után sem rakott egyik szélesebb szavazói csoportra sem súlyosabb terheket. A piacpárti külföld és a legmagasabb jövedelmek után adózók csoportjai megkapták az egykulcsos adó ígétét, a hazai kisember pedig az energiaár befagyasztását, valamint az állami vezetői jövedelmek és végkielégítések radikális megkurtítását. A piacról élők hallhattak a közszféra és a bürokrácia további visszavágásáról, a vidéki férfilakosság meg elnyerte a pálinkafőzés szabadságát. Durva tehernövekedést inkább csak a bankok kaptak a nyakukba. Különben majdnem mindenkinek jutott valamilyen gesztus, valamilyen népszerű ötlet, miközben a kormányfő ki sem ejtette száján beszorított helyzetének jelképét, az elődje által rögzített hiánypályát.⁴²

77%-a a szocialistákra voksolt, és csak 13%-a szavazott a Fideszre, 2010-ben viszont már egyformán 46%-osnak bizonyult mindkettőjük támogatottsága a volt MSZMP-tagok között. A Fidesz nagy arányban elragadta a baloldaltól az alacsonyabb státusú idősebb szavazókat is. A legfeljebb 8 általánossal rendelkezők 75%-a immáron a Fideszre voksolt. Lásd a Medián kutatása <http://www.median.hu/printcikk.ivy?artid=7c017750-53b9-4a03-87c6-a771ee519bb8>.

³⁹ Orbán Viktor beszéde a kormányprogramról, 2010. április 25. <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=150866>

⁴⁰ Például http://www.privatbankar.hu/cikk/bircentrum/orban_29_pontja_az_irany_jo_de_bol_vannak_a_reszletek_36988.

⁴¹ 2008 és 2009 megszorításai, de főleg a Bajnai-kormány intézkedései jókora egyensúlyjavulást hoztak, nemcsak a költségvetésben, hanem a kereskedelmi és a fizetési mérlegben is. 2010-ben az európai gazdaság már átmenetileg növekedésbe fordult. Ezért Orbán Viktor megtehetette, hogy kívárt a legfontosabb gazdasági döntésekkel. Erre nem lett volna lehetősége, ha már jóval előbb, előrehozott választáson kapja meg a kormányzás felelősségét.

⁴² Erről bővebben a miniszterelnök napirend előtti parlamenti felszólalása, 2010. június 8. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=13&p_felsz=2&p_szoveg=&p_felszig=4

Radikális adócsökkentés megszorítások nélkül – a Fidesz első költségvetése

Ugyanezt az offenzív fellépést és egyben a nagyobb közvetlen választói fájdalom keltésétől mentes forrásteremtést igyekezett megvalósítani a kormány a magánnyugdíj-pénztári vagyon államosításával és a különadók rendszerének kibővítésével is. Az önkormányzati választások után, 2010 őszén az adó- és a költségvetési törvények benyújtásával immáron a maga teljességében mutatkozott meg a miniszterelnök világlátása.⁴³ Ismét bebizonyosodott: Orbán Viktor az alulról jövő, sokban a nyolcvanas évek logikája szerint gondolkodó, de minden úton-módon felemelkedni akaró hazai középrétegek szemével és horizontján nézi az egész világot. Leginkább a kistelepülések, mezővárosok lakóinak vágyaival azonosul, de érzékenységet mutat a többi társadalmi csoport reményei iránt is. Még legkevésbé a nyugatos elitek igényeit érti. A sajátjához hasonló családoktól reméli az ország sikerét. Úgy véli, azok kapjanak leginkább segítséget az államtól, akik már bizonyították, maguk is szorgosan igyekeznek felfelé.

Preferenciái, társadalomképe lényegileg más, mint a külföld után a legbiztosabban a nyugdíjasokra figyelő szocialistáké volt. Amíg az MSZP–SZDSZ-kormányok a magyar gazdaság 1968, majd 1987 után kialakult erőviszonyainak védelmezőjeként politizáltak, addig a Fidesz már első kormányzása idején is az új feltörekvő aktívak, a nemzeti középosztály térhódítása érdekében lépett fel. A miniszterelnök régóta saját osztályát, az igyekvő sokgyerekes családokat és a hazai vállalkozókat tartja az igazi nemzetfenntartó erőnek. Egész politikájának sarokpontja a felső középrétegek erőteljes állami támogatása, a jövedelmek és javak számukra kedvező újraelosztása. Rajtuk keresztül képzei az ország egészének felemelését. A változatlanul az erős, beavatkozó állam cselekvésében bízó kormányfő számára pusztán eszköz az egyébként neoliberais megoldásnak látszó egykulcsos adó a feltörekvő csoportok megerősítésére. Orbán Viktor szilárd meggyőződéssel gondolta: a nagyszabású adócsökkentés keltette indítólökéssel a támogatott csoportok hamarosan olyan lendületet hoznak a magyar gazdaságba, mint amelyet ő adott a hazai politikának. Az előbb 3 százalékos, a következő években már 4-5 százalékos vagy ennél is nagyobb növekedés igazolja majd a radikális adóátrendezés okozta roppant kockázatokat. Az akarat nem ismerhet határokat.⁴⁴

2010 késő őszére így néhány orbános huszárvágással összeállt a nagy gazdasági induló attak, és mégsem volt szükség széles társadalmi csoportokat érintő durva, közvetlen megszorításokra. A gazdasági szabadságharc jegyében elkezdődött az új közgazdaságtan felépítése. Fájdalmas többletterhek nélkül teljesülni

⁴³ A miniszterelnök beszéde a 2011-es költségvetés országgyűlési vitájában, 2010. november 15. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ekl=39&p_uln=46&p_felsz=171&p_szoveg=&p_felszig=171

⁴⁴ uo.

tetszett a magyarok régi vágya: részben a külföldi tőkére kivetett különadó fedezi a valóban jelentős személyijövedelemadó-csökkenést és a hazai kis- és középvállalati társasági adó felezését.⁴⁵ 2011-ben 41 százalékkal, 247 milliárd forinttal esnek az állam társaságiadó-bevételei, és csaknem hasonlóan radikálisan, 523 milliárddal, 28 százalékkal csökken az összes személyijövedelemadó-teher.⁴⁶ A további ágazatokra kiszabott és 80 százalékból külföldi cégek által fizetett különadók rendszerével és az elmúlt évtized magánnyugdíj-pénztári megtakarításainak részbeni felélésével a Fidesz alaposan visszavágja a kis és a közepes hazai cégek nyereségadóját. Érezhetően javít a havi háromszázezer forintnál magasabb jövedelműek és főleg az adózó gyerekesek helyzetén. A legtetemesebb a havi 500 ezer forint fölöttiek – 2009-ben az összes adófizető 3,4 százaléka – látványos pozíciójavulása.⁴⁷ Ellenben a nyugdíjjarulék fél százalékpontos emelése után a gyermektelen 280 ezer forint alattiak terhelése már számottevően növekszik. Ugyanakkor a kormány tervei szerint 2012-ben már nálunk fizetik a vállalkozások és a legmagasabb jövedelműek az egész térségben a legkevesebb közvetlen jövedelemadót.⁴⁸

A bevételi oldallal szemben a 2011-es költségvetés kiadási oldala már kevés látványos újdonságot mutatott. Nem jöttek hangzatos reformlépések, maradt a báziselvű tervezés, egy-egy tételoron csak néhány tízmilliárd forint mozgott a korábbiakhoz képest. Mégis világosak az új hatalom preferenciái, amelyek együttesen már tekintélyes változásokat hoznak. A konszolidált kiadások között az elfogadott költségvetés szerint 2011-ben 37 milliárd forinttal, 12 százalékkal több jut a rendőrségnek, 15 milliárddal, 58 százalékkal bővül a hitéleti tevékenységek állami támogatása, továbbá érezhetően gyarapszik számos sporttevékenység költségvetése. Ám másra már nemigen van érdemi többletpénz. Sokat várhatott a szilárdan jobbra szavazó orvostársadalom a kormányváltástól. Egészségügyi intézmények sora görget egyre több kifizetetlen számlát maga előtt. 2011-ben valamelyest az infláció fölött emelkedett az egészségügy támogatása, mégis az egész terület, de különösen a szakrendelő-intézetek részesedése a bruttó hazai termék-ből minden korábnál alacsonyabb. Öt évvel ezelőtt a nyugdíjasok hasonló gazdasági feltételek mellett közel 5 százalékos nyugdíjemelést kaptak volna, most 3,8 százalékos az emelés. Változatlan maradt a családi pótlék, de általában is csökkent a különböző segélyek reálértéke. Összességében ugyan gyarapodtak az oktatás,

⁴⁵ A miniszterelnök napirend előtti országgyűlési beszéde az őszi politikai évadnyitón, 2010. szeptember 13. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ekl=39&p_uln=29&p_felsz=6&p_szoveg=&p_felszig=6

⁴⁶ http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/fejezetek/00_abt_merleg.pdf

⁴⁷ Az adózók jövedelemkategóriák szerinti megoszlásáról bővebben: *A társasági adó, SZJA és EVA bevallások tapasztalatai*. APEH. Budapest. 2010. szeptember 14., különösen 10–12. http://www.apeh.hu/data/cms163643/20100914_sajtotaj.pdf

⁴⁸ Az első 2011. őszi ígéretekkel ellentétben a közvetlen jövedelemadók már a preferált csoportok számára sem csökkennek jelentősen 2012-ben. A teljes adóterhelés pedig erőteljesen növekszik.

az egészségügy, a nyugdíjrendszer pénzei, ám minden látványosabb reformlépés nélkül is, 1,22 százalékponttal, mindösszesen 347 milliárd forinttal esett az állam jóléti kiadásainak részesedése a bruttó hazai termékből, ami arányát tekintve az egyik legjelentősebb jóléti kiadáscsökkenés az utolsó évtizedben.⁴⁹

Mindeközben a közhatalom szerveire költött pénzek aránya a bruttó hazai termékből mindösszesen 0,04 százalékponttal mérséklődött. Amennyivel ezek a közigazgatás költségei, csaknem annyival emelkedtek a rendőrség és az uniós elnökség következtében a külügy kiadásai. De a rendőrségnek adott összeg még így is alatta marad a 2008-as nominális értéknek.⁵⁰ A közszolgálatban 2011-ben sem növekedtek a bérek, pedig ezek reálértéke az elmúlt négy év folyamatos megszorításai miatt már korábban is a Medgyessy-kabinet emelése előtti szintre esett vissza. A tervek szerint 25-30 ezer fővel csökken a közszolgálatban állók létszáma. Az egy évtizede még nyolcszázazres állomány 2010-re 685 ezer főre apadt (ebből 5819-en dolgoztak magukban a minisztériumokban, 70729 a teljes központi felügyelet alatt álló igazgatás létszáma, a többiek az önkormányzati közigazgatás, az iskolák, kórházak és más közintézmények közalkalmazottai).⁵¹ Továbbra is ténylegesen megmaradt a báziselvű fűnyírás: kevesebb embernek kell elvégezni lényegében ugyanazt vagy több munkát. Eddig még nem igazán indult el a közigazgatás által betöltött feladatok és ezek költségigényének akkurátus felülvizsgálata, majd az indokolatlanul drágának tűnő hatósági eljárások megszüntetése.⁵²

Az önkormányzatok illeték- és kommunális adóbevételének csökkenését kompenzálva 2011-ben összegszerűen némileg növekedtek a helyi hatalomnak jutó költségvetési pénzek, ám ezzel együtt is jelentősen csökkent az önkormányzatok részesedése a bruttó hazai termékből.⁵³ Az újabb banki hiteleket felvenni már kevésbé tudó polgármesterek ezért minden korábbinál inkább rászorulnak intézmények kapacitásának szűkítésére, némelyik bezárására. 2011 szeptemberében meg-

⁴⁹ Valamennyi adat a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló törvényjavaslat indoklásának mellékleteiből származik, többek közt: http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/altindmell/fu_gdp.pdf, http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/altindmell/fu_kon.pdf, http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/altindmell/fu_meg.pdf.

⁵⁰ uo.

⁵¹ A közigazgatási létszámra vonatkozó előírásokat a II66/2010. (VIII. 4.) Korm. határozat többször módosított szövege tartalmazza. http://jogszabalykereso.mbk.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=132607.341853

⁵² A I405/2011. (XI. 25.) Korm. határozat a vállalkozói adminisztratív költségek csökkentésére irányuló, Egyszerű Állam című középtávú kormányzati programban végül 2012. nyári, 2013. eleji határidőkkel elindította a hatósági feladatok egy részének felülvizsgálatát. Bővebben http://jogszabalykereso.mbk.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=141769.573598.

⁵³ 2010-hez képest 2011-ben összesen 1,04 százalékponttal csökkent az önkormányzatok részesedése a bruttó hazai termékből. Lásd http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/altindmell/fu_o_gdp.pdf.

született az elvi kormányzati döntés az önkormányzati közigazgatás, kórház- és iskolarendszer államosításáról.⁵⁴

A 2011-es költségvetés elfogadása után lendületesen folytatódott a miniszterelnök világlátása szerinti törvényhozás. Megkezdődött a törvényes korhatár előtti nyugdíjba vonulás régi szerzett jogainak eltörlése, megindult a fiatalabb rokkantnyugdíjasok jogosultságának egyénenkénti felülvizsgálata.⁵⁵ A vállalkozói igényeknek megfelelően folyamatban van az Európai Unió egyik legkevesebb megkötést és munkavállalókat védelmező szabályozást tartalmazó munkajogának kialakítása.⁵⁶ Harmadára esett a munkanélküli-segély időtartama.⁵⁷ A kormány központilag szervezett hatalmas közmunkaprogramokkal óhajtja megmozgatni a legális adózó munka világából hosszú ideje kiesett százezreket.⁵⁸ A Kádár-korszak önellátása és a helyi piacok felé próbálja terelni a mezőgazdasági településeken élőket, a házak melletti állattartás újraélesztésével meg akarja kétszerezni a hazai sertésállományt.⁵⁹ Állítása szerint befagyasztja a közüzemi díjakat.⁶⁰ Újabb és újabb javaslatokkal igyekszik felmutatni segítőkészségét a külföldi fizetőszkö-

⁵⁴ A kormányzati szándékokról részletesebben http://www.kormany.hu/download/b/8e/10000/Sajtobanyag_Ter%20köz%20ig%20átalakítása.doc.

⁵⁵ A kormányzati tervekről: <https://birkozpont.magyarorszag.hu/birek/rokkantnyugdigak20110518.html?highlight=rokkant%20nyugd%C3%ADj>.

⁵⁶ A kormány kiinduló tervezetének lényege: <https://birkozpont.magyarorszag.hu/birek/mt20110722.html?highlight=munka%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%A9ny%C3%B6ny>. Azóta megszületett az új munka törvénykönyve, a 2012. évi I. törvény.

⁵⁷ Részletesen <https://birkozpont.magyarorszag.hu/birek/konvergenciaprogram20110419.html?highlight=munka%C3%A9ny%C3%B6ny%C3%A9ny>.

⁵⁸ Bővebben <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=168580>. A 2010-es, hozzávetőleg 88 ezer fős közmunkás létszámot a kormány 2012-ben 200 ezerre kívánja emelni. A közmunkások nyolcórás munkabére 2011. szeptember 1-ig a nettó minimálbér, azaz 60 236 forint volt, ami az új közmunka-szabályozás után az új adórendszerben 47 029 forintra esik. A közmunkát nem végzők 2010 és 2011 között az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegét, 28 500 forintot kaphatták segélyként havonta, ami 2012-től az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80%-ára, 22 800 forintra csökken. Lásd részletesebben a Policy Agenda adatait: <http://www.policyagenda.hu/hu/archivum/tovabb-csoekken-a-kozmunkasok-bere-januartol>.

⁵⁹ Lásd <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=168407>.

⁶⁰ A miniszterelnök „országvédelmi terve” alapján. A kormányfő napirend előtti beszéde az Országgyűlésben, 2011. szeptember 12. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=109&p_felsz=2&p_szoveg=&p_felszig=2 Valójában a különböző közüzemi díjak 2012 januárjától 2,7–4,2%-kal nőnek. Lásd: HVG 2011. december 30. http://hvg.hu/gazdasag/20111230_kozuzemi_dijak_emelkednek

zökben eladósodott családok felé.⁶¹ Állandóak a szerény valóságos hatással járó rendpárti gesztusok és büntetőjogi szigorítások.⁶²

Folytonos rohamaival a kormánytöbbség 2011 nyaráig jobbára megvédte pozícióját az egyébként is helyét kereső ellenzékkel szemben. A tavalyi időközi választásokat a Fidesz a korábbi főlényével nyerte.⁶³ Ám a miniszterelnök terveiben szereplő gazdasági növekedés nem indult be. Ahogy előrelátható volt: az új gazdaságpolitika növekedést visszafogó elemei erősebbnek bizonyultak. Mostani tudásunk szerint a következő egy-két évben érdemi konjunktúra nem várható, viszont nem kizárható a pénzügyi világválság újabb hulláma sem. A kormány újabb intézkedéseivel tovább szűkíti a 2006 óta egyébként is csökkenő belföldi keresletet. Semmi jele sincsen a nem adózó jövedelmek kifehéredésének. A rendkívüli bevételek – a magánnyugdíj-pénztári vagyon egy részének felélése és a növekedést lassító különadók – nélkül a költségvetés hiánya a külföld által elfogadottnál kétszer nagyobb lenne.⁶⁴ A valóban radikális adócsökkentés így láthatóan olyan veszélyes kényszerpályát adott évekre az államháztartásnak, amely leginkább a Medgyessy-kormány jóléti csomagjához fogható. Ám a miniszterelnök politikájának dinamikája nehezen enged ebben stratégiai visszavonulást.

A megszorítások éve – a Fidesz második költségvetése

Orbán Viktor megértette, hogy az államháztartási hiány alacsonyan tartása és az államadósság folytonos csökkentése nem csupán az országnak volna jó, hanem ezek ütemes mérséklése az alapja kormánya politikai szuverenitásának is. A belföldön elvileg csaknem teljhatalommal bíró kétharmados többség uralmának kezdetétől a legközvetlenebb korlátai a pénzügyi piacok személytelen döntései voltak, ezek ugyanis a magyar választókkal ellentétben nem csupán négyévente, hanem naponta határoznak a forint árfolyamáról és az újonnan kibocsátott állampapírok kamat-

⁶¹ Azóta átfogóan rendezti a kérdést a kormány és a Bankszövetség megállapodása. Ám az állami beavatkozás ezúttal is első helyen a végtörlesztésre képes tehetősebbek helyzetét javította, miközben ezzel 210 milliárdos veszteséget okozott a bankoknak. Bővebben <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/birek/megallapodott-a-kormany-a-bankszovetseggel>, http://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=162359.

⁶² Lásd többek között: <https://hirkozpont.magyarorszag.hu/birek/btk20111013.html?highlight=btk>.

⁶³ Például a II. kerületi időközi országgyűlési választásokon 39,02%-os részvétel mellett a Fidesz elsőfordulós eredménye (52,60%) csaknem azonos volt 2010-essel (52,92%). Az adatok forrása: http://www.masodikkerulet.hu/berdetotabla/valasztasokszavazasok/idokozi_2011_eredmeny.html?query=v%C3%A4laszt%C3%A4s. Továbbá: http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/354/354_0_index.html.

⁶⁴ Adatokkal és elemzéssel a Magyar Nemzeti Bank szakértői: http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/A_jegybank/kt-funkcio/Elemzes_az_allambaztartasrol_2011oktober.pdf.

feláráról. A magánnyugdíj-pénztárak államosításával megvalósított jelentékeny közvetlen államadósság-mérséklés azonban néhány hónap alatt elenyészett. Az Unió mind több államára kiterjedő finanszírozási nehézségek közepette a magyar gazdaság változatlan bajai, valamint a bank- és külföldellenes döntések hosszú sora, továbbá a piacgazdaság normális működésének alapját képező jogbiztonság folyamatos gyengítése előreláthatóan kikezdte az ország pénzügyi árszínvonalát.

A forint rohamos gyengülése 2011 novemberében történelmi csúcsra emelte a magyar államadósság piaci értékét.⁶⁵ Közben a magyar állampapírok ismét nehezebben eladhatókká váltak. Így 2011-2012 fordulójára egyszerre látványosan összeértek az új gazdaságpolitika okozta gondok. 2011-ben a költségvetés 900 milliárd forintot megközelítő expanziót hajtott végre. A magánnyugdíj-pénztárakból származó egyszeri bevételek nélkül a tavalyi államháztartási hiány elérte volna a 6,9 százalékot.⁶⁶ Mégsem mutatkozott a hazai piacra szállító gazdaság mezőgazdaságon kívüli részében érdemleges növekedés. 2012-ben már messze kisebb bevételei lesznek a nyugdíjkasszák államosításából a költségvetésnek, így a nemzetközi intézmények által kijelölt hiánypályán mozgó Orbán-kabinet idén minden jel szerint legalább 1400 milliárdos megszorításra kényszerül. A kétharmados hatalom így nem tudott kitörni az MSZMP/MSZP-kormányok évtizedes trendjéből, a stop-and-go gazdaságpolitikák rángatózásából, sőt a tartós fedezet nélküli adócsökkentésével maga indította el ezek újabb ciklusát.

2012 újra a kivételesen kemény megszorítások és adóemelések éve lesz. A legmagasabb jövedelműek személyi jövedelemadója már alig csökken, egyébként csaknem minden jövedelmi kategória adója növekszik.⁶⁷ Az adójóváírás kivezetésével az összes személyijövedelemadó-bevétel a tervek szerint 188 milliárd forinttal gyarapszik. Két százalékponttal emelkedik, és ezzel Európában a legmagasabb lesz az általános ÁFA-kulcs, amivel a magasabb inflációhoz szokott országban, a politikai konfliktusok lehető minimalizálásának szándékával, a kormány áremelészerűen mindenkire szétteríti a terheket. (Ebből 209 milliárd forint többletre számít a kabinet.) Intézményesül néhány új, illetve magasabb lesz számos régi „kisadó”.

Csaknem valamennyi költségvetési fejezet és cím kiadásai csökkennek reálértéken. Tovább kurtítják az államháztartást a 2011 legvégén elfogadott „zárolások”, és

⁶⁵ Az Államadósság Kezelő Központ adatai szerint: <http://www.akk.hu/object.c693e119-153c-49bc-bc3d-71f805d83db.Livy>. Ami a jegybank adatai szerint, 2011 harmadik negyedévének a végén, a bruttó hazai termék 82,6%-a volt. Ez 16 éves csúcsot jelent. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_negyedebes/Negyedebes_jelentes_201201.pdf

⁶⁶ Az OTP elemzési központjának jelentése: http://www.portfolio.hu/gazdasag/tavaly_volt_7_szazalekos_a_bianyil60883.html.

⁶⁷ Az új adószabályozásról részletesebben: <https://birkozpont.magyarorszag.hu/birek/adotorvenyek/20111014.html?highlight=%C3%81FA>. Továbbá a 2011. évi CLVI. törvény.

alighanem még koránt sincs vége a szükséges vágásoknak.⁶⁸ 2011-nél is jobban, újabb 2 százalékponttal esik a bruttó hazai termékből az állam oktatási, egészségügyi, társadalombiztosítási és más jóléti kiadásainak részesedése. Ezen belül 36 milliárd forinttal csökken a felsőoktatás állami támogatása. A kormány a régi tervgazdaságra emlékeztető módon bontja le az egyes intézményekben felvehető új hallgatók számát.⁶⁹ Mindeközben az eredeti tervek szerint egészségben csak 13 milliárd forinttal lesznek kisebbek a központi és a helyi közigazgatás, valamint a különböző képviselő-testületek országosan összegzett konszolidált kiadásai, ami pontosan a 2010-es arányra (4,7 százalék) állítja vissza a terület részesedését a bruttó hazai termékből.

A szabályozás változásai következtében a 4,5 millió személyi jövedelemadó fizető alsó kétharmadának elvileg 5-13 százalékkal esik a nettó jövedelme. További terheket jelent számukra az ÁFA és az egészségbiztosítási járulék emelése. Ez azonban olyan durva felmondása lett volna a gazdag és szegény közötti érdekkiegyenlítésnek, hogy politikai kockázatai nem voltak vállalhatóak. Ezért kompenzációként a kormány 18 százalékkal megemelte a kötelező minimálbér összegét. Ezenfelül a munkabérek nettó értékének megőrzése érdekében a munkáltatók, a régi tervgazdaságra emlékeztető táblázatok előírásai szerint, részleges állami támogatással kötelesek emelni béreiket. Ha ezt mégsem tennék meg, akkor két évig nem indulhatnak közbeszerzési eljárásokban.⁷⁰ A vállalkozások bérterheinek jókora emelése után azonban a versenyszférában aligha teljesülhetnek a kormányok a foglalkoztatás növelésére tett hatásos ígéretei.⁷¹

A Fidesz mindenhol államosít és központosít, ebből az eddigi két költségvetés tapasztalatai szerint nehezen lehet érezhetően olcsóbb közigazgatás. A hosszú évek óta folyamatosan háttérbe szorított és további jelentős megtakarításokra kényszerített, ám finanszírozási rendszerükben nem megújított területek, az egészségügy, az oktatás, a közösségi közlekedés intézményei idővel zajosan követelhetik a náluk égetően hiányzó pénzeket. A kormány kezdettől bátorítja a középosztályok gyermekeinek átlépését az elszegényedő állami közoktatásból az egyházi iskolákba. Újabban ösztönzi a mind szerényebb szolgáltatásokat nyújtó

⁶⁸ Adatokkal a költségvetési törvény mellékletei: http://www.parlament.hu/irom39/04365/adatok/fejezetek/00_merleg.pdf, http://www.parlament.hu/irom39/04365/adatok/fejezetek/fu_gdp.pdf, http://www.parlament.hu/irom39/04365/adatok/fejezetek/fu_kon.pdf, http://www.parlament.hu/irom39/04365/adatok/fejezetek/fu_meg.pdf.

⁶⁹ Lásd részletesen Felsőoktatási felvételi tájékoztató, 13. old. http://www.felvi.hu/pub_bin/download/FFT2012A_AOF/FFT2012A_Tajekoztatas.pdf

⁷⁰ A 299/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet és mellékletei alapján.

⁷¹ 2012-ben a nagyobb vállalkozások 41%-a dolgozói létszámának csökkentésére készül, és mindössze 3%-a számol növekedéssel. A Gazdaságkutató Intézet reprezentatív felmérése szerint: http://www.gki.hu/sites/default/files/users/Petz%20Raymund/Ujabb_elbocsatasi_hullam_jon.pdf.

kötelező nyugdíj- és egészségbiztosítási rendszer mellett kiépülő önkéntes magánbiztosítás térnyerését.⁷² A 2012-es költségvetéssel a Fidesz feladta egyik legfőbb régi állítását, a nagyobb általános teheremelés nélküli gazdaságpolitika folytatását. A jobboldali törzsközönség még elhiheti, hogy a tömeges megszorításokat a „visszavágó birodalom”, a világkapitalizmus intézményei terhelik rá a szabadságharcot vívó országra. Ám a főleg a legmagasabb jövedelműeknek kedvező radikális adóátrendezés következtében megugró terhekkal a Fidesz látványosan szembe megy a domináns hatalmi pozícióját sokban megalapozó gazdag és szegény közötti érdekiegyenlítés ígéretével.

Az egykulcsos adót a reformközgazdászok jelentékeny része is meghonosítani javasolta. A Bajnai-kabinetet támogató pártok az adófizetők csaknem egészére nézve 2011. január 1-jétől indulóan törvényben rögzítették bevezetését.⁷³ A jóléti rendszerek alapos megkurtításának igénye, az erőteljes központosítás vágya a reformbaloldaltól sem idegen.⁷⁴ A gazdasági tárgyú törvények alkotmányos kontrolljának gyengítése a Bokros-csomag alkotmánybírósági elmarasztalása után a baloldalon is felvetődött.⁷⁵ A jobboldal deklarált társadalmpolitikai céljai azonban sokban különböznek. A hagyományos világlátásnak megfelelően közöttük messze fontosabb szerepet kap a család és a gyermekvállalás, a rend és a tekintély, a vallás, valamint a nemzeti „nagyság” értéke.

A reformszólamok lázában égő, ám ténylegesen keveset cselekvő baloldali kormányokhoz képest Orbán Viktor másként hirdeti meg a maga forradalmát. Szótárából hiányzik a „megszorítás” kifejezés, ám ettől még az új kormány bőven él a közvetett és immár a direkt megszorítások eszközével. A Fidesz gazdaságpolitikája mégis valóságos irányváltást ígér. A változások alapja az egyes elemeiben a reformbaloldalt is befolyásoló feltörekvő ideológia, amely szerint: a dinamikus vállalkozói csoportok, üzleti elíttek viszik a vállalkon az országot. Ha az állam radikálisan visszavágná az adóikat, megszabadítaná a hazát a külföldiek túleréjétől,

⁷² Ennek a döntésnek egy lehetséges értelmezését adja Dr. Baraczk Mariann, Dr. Kincses Gyula és Dr. Mátéjka Zsuzsanna: Egyetlen szó, ami forradalmi átalakulásokat indíthat el. Portfólió. 2012. január 13. https://www.portfolio.hu/users/elfozetes_info.php?i=cikk&i=161269

⁷³ Az Országgyűlés 2009. június 22-én az évi tizenötmillió forint alatti jövedelmekre egységesen 17%-os adókulcsot szavazott meg (2009. évi LXXVII. törvény 30. §.). Lásd bővebben http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_madat?p_ckl=38&p_izon=9817&p_alsz=27, <http://www.parlament.hu/irom38/09817/09817-0027.pdf>.

⁷⁴ „A legfontosabb feladat az, hogy a mai, közel 3200 önkormányzat helyett létrejöhessen legfeljebb 260 nagyobb, szép magyar szóval: járási szintű alapegység. Ez lenne a továbbiakban a magyarországi önkormányzati rendszer legalsó szintje.” Lásd bővebben Bokros et al. 2006. http://opmi.hu/PHP-3/Elemzesek/download_utolso_esely_060520.php

⁷⁵ Lásd bővebben Bokros Lajos pénzügyminiszter nyilatkozatát: Magyar Nemzet 1995. november 24. Továbbá Halmi Gábor írásait (Halmi 1995; 1996).

hamarosan előbbre lennének.⁷⁶ Ezen vállalkozói világlátás alapján a nagyszabású adócsökkentéshez nem kell nagyon más, mint az egyébként is „dologtalan” közalkalmazottak kemény létszámcsökkentése; a munka világából kimaradó „ingyenélőknek” jutó jóléti kiadások visszavétele és közmunkán való alapos megdolgoztatása; továbbá az úgymond „nem termelő” ágazatokban tevékenykedő külföldi cégek megsarcolása. Az új feltörekvők ideológiája fontosnak tartja a munkavállalói jogok erőteljes visszavágását. Olcsó és könnyen elbocsájtható, a munkaadók elvárásait készséggel teljesítő dolgozók tömegeivel reméli megtámogatni a hazai vállalkozások jövedelmezőségét. Jelentősen csökkentené az állam nyugdíjkiadásait. Csupán korlátozottan hajlandó eltartani a különböző közintézményeket. Könnyű szívvel metszené vissza az állam kulturális, valamint felsőoktatási kiadásait. Mindezzel a vállalkozói terhek csökkentése érdekében érezhetően gyengítené hazánk tágan vett jövőbeli „kulturális” erőforrásait, pedig ezek lényegesen meghatározzák minden ország végső gazdasági versenyképességét.

A kormányfő döntéseivel többnyire a legmagasabb státusú csoportok, illetőleg részben a felsőközép rétegek pozícióját erősíti. Ugyanakkor gesztusaival módszeresen igyekszik eleget tenni a szélesebb közönsége elvárásainak is: legalábbis szavakban az állami újraelosztást és védelmet döntően a mediánválasztóknak, az átlag magyaroknak ígéri.⁷⁷ Általában azon szavazókhoz beszél, akik a saját esendőségüket érezve, irigységgel elegendes ellenszennvel tekintenek a maguknál sikeresebb csoportokra: az igazi nagyvállalkozókra, a bankokra, a külföldi tulajdonú cégekre, miközben messze eltúlzottnak tartják az érdemtelennek gondolt legszegényebbeknek jutó jóléti juttatásokat. Az alapvetően csupán szűkebb közösségükkel, főleg a saját családjukkal szolidáris magyarok világlátását követve, a kádári évtizedek gyakorlatához igazodva Orbán Viktor az állami gondoskodást minden korábbinál inkább a középosztály felé mondja fordítani.⁷⁸

A miniszterelnök nem csupán a folyó jövedelmeket, hanem a tulajdont, az üzleti és a média lehetőségeket, a művészeti erőforrásokat is átcsoportosítaná kedvezményezettjeinek. Szabályos őrségváltást kívánna a külföldi befektetők és a hetvenes-nyolcvanas évek óta folytonos régi hazai elitek rovására. Ahol csak lehet, az államot erősítené, és az erő pozíciójából alkudozna a magyar gazdaság legerősebb képviselőivel. Az állami befolyásolás szerteágazó eszközeivel terelgetné az új feltörekvők szélesebb csoportjait. Nem pusztán a közüzemek, az olajipar vállalatai között, hanem a versenyszférában is növelné az állami tulajdon szerepét,

⁷⁶ Legnyíltabban talán Demjén Sándor gondolataiban. Például Beszéd a Millenáris Teátrumában, 2011. május 31. <http://www.origo.hu/uzletinegyed/percrolpercre/20110531-orban-viktor-kormanyfo-es-demjan-sandor-a-elmulti-egy-ev.html?pLdx=1>

⁷⁷ Márpedig az állami transzferek aránya az átlag magyar szavazó jövedelmében kivételesen magas, a vizsgálatba bekerült 26 ország közül a legmagasabb. Lásd Tóth é.n. 45.

⁷⁸ A magyar állam jóléti tevékenységének korábbi mozgatóerőiről bővebben Szalai 2006. http://real-d.mtak.hu/117/1/Szalai_Julia.pdf

vagy éppen az államhoz kötődő monopolszervezeteket hozna létre.⁷⁹ Az orbáni vízió végrehajtása egyfajta „irányított kapitalizmus” kialakítását hozná. A kormányfő mélyen hiszi, hogy ezzel hazánk sikeresen kiemelkedhet a piaci kapitalizmus szerinte tartós válságba jutott Európájából.⁸⁰

Az adózáshoz nem szokott országban az új feltörekvők világlátása messze szélesebb körben hat közvetlen érdekeltjeinél, a tervezett intézkedések vesztesei is sokszor osztják alaptételeit. Kellő adótudatosság hiányában sokan nem értik, hogy a miniszterelnök radikális adócsökkentései éppen tőlük visznek el erőforrást.⁸¹ Mégis, mivel a jobboldal választói között jókora hányadban vannak azok, akik közvetlenül csupán veszíthetnek a változásokon, ezért a társadalompolitikai hangsúlyváltás hangereje a Fidesztől a megszokottnál csendesebb. Az irányváltás bizonyos pontokon emlékeztet az olasz vagy az osztrák új jobboldalnak az államot egyfelől megerősíteni óhajtó rendpárti retorikájára, másfelől a közhatalom jóléti juttatásait és az adókat egyformán leépíteni akaró gazdasági neoliberalizmusára.⁸² Az új politikai irány lényege azonban igazi köztes-európai alkotás. Egyfajta orbáni válasz a magyar közvélemény évtizedes kudarcézésére.

A FIDESZ HATALOMPOLITIKÁJA

A nyugatos megoldásokban való csalódás jobbára a jogállam intézményeire is vonatkozik. Az állampolgárok jelentős hányada a megannyi visszásságot tapasztalva az alkotmányosság helyreállítása után húsz évvel sem igazán hisz a joguralom személytelen rendjében. A pártok versenyében a hatalom adta javakért és előnyökért való hazug marakodást és nem a közérdek keresését látja.⁸³ A közvélemény számottevő része a közhatalomtól nem előre kiszámítható, tisztességes jogi eljárást, hanem keleties vágyainak megfelelően konkrét ügyekben, személyre szólóan érvényesülő „materiális igazságot” remél: nem igazán számolva azzal, hogy a valóságos társadalmi ütközésekben csaknem mindig sokféle érvényes „igazság” feszül egymásnak.

A miniszterelnök a tényleges állampolgári igényekre alapozva, azokat módszeresen felhasználva és erősítve építi az egyetlen „igazságra” alapozott államát.

⁷⁹ Például a dohányárúk kiskereskedelmében. Bővebben <http://www.parlament.hu/irom39/05281/05281.pdf>. Vagy részben a munkavállalók étkezési jegyeinek területén. Bővebben <http://www.erzsebetutalvany.hu/oldal.php?oldal=1>.

⁸⁰ Legfrissebb megfogalmazásában a miniszterelnök napirend előtti beszéde az Országgyűlésben, 20II. október 24. <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=174067>

⁸¹ A hazai adótudatosság állapotáról bővebben Gábos et al. 2007. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b190.pdf>

⁸² Az osztrák és az olasz új jobboldalról bővebben Heinisch 2004, 247–261.

⁸³ Empirikus vizsgálatok már korán kimutatták a demokratikus pártokkal szembeni ellenérzések tömegét. Lásd például Bruszt–Simon 1994, különösen 781.

A vörösiszap-katasztrófa kivételes élességgel mutatta meg, mit jelent számára a létező kis magyar kapitalizmus zűrzavarával szemben a plebejus demokrácia. A tetterős kormányfő nem annyira a jogállam hiányosságait igyekszik orvosolni, hanem inkább a gazdasági oligarchák önzésétől védtelen jogállam rendetlenségén átlépve személyesen garantálja a nyilvánvalónak gondolt közérdeket. Ha szükségesnek látja, habozás nélkül vesz állami kezelésbe magántulajdont, a parlamentben maga jelenti be a gyanúba hozott felelős letartóztatását.⁸⁴ Az elmúlt hús esztendő oly sok csalódása után az emberek jelentékeny része pontosan ezt: az erős vezető gyors és magabiztos igazságtételét szeretné végre látni az ellentmondásosan ügyködő magyar jogállam és piaci verseny helyén.

Csakhogyan erre a kívánságra egyszerűen lehetetlen mindenkit egyformán mérő normarendszert, azaz valódi jogrendet felépíteni. A „tényleges igazság” elérésének igénye szükségképpen kiszámíthatatlanná és eszközjellegűvé teszi a magyar jogrendszert. A társadalmi őrségváltást óhajtó, a régi közgazdasági igazságokat meghaladni kívánó kormányzat magától értetődő elszánással csorbítja a jogbiztonság ősi jogelveit. A kétharmados kormánytöbbség nem ritkán egyénre és vállalatra szólóan alkotja meg adó- és egyéb törvényeit.⁸⁵ Ez a korábbiaknál is inkább a különböző részérdekek szolgálatába állíthatja a közhatalmat.

Az elképzeléseinek megváltó erejében bízó kormányfő a jogrendszert nem autonóm önmozgással bíró értékrendként tiszteli, hanem a hatalom akaratának eszközeként használja. A nyugatos alkotmányos keretek formális megtartásával, ha indokoltnak érzi, minden további nélkül lép át a hatalommegosztás rendjén. Nem joguralmat, hanem a pártja által hirdetett közérdeket ellenpontok nélkül, közvetlenül végrehajtó plebejus demokráciát formál, amelyben az ország vezetője a nyugati elnöki rendszereknél is inkább, mindenkor közvetlenül kommunikál népével. A tényleges igazságot kereső állam szükségképpen állandóan napi céljaihoz igazítja jogszabályait. Ebben az észjárásba viszont nehezen fér bele a közvetlenül jogszabályként hatályos alkotmány és az alaptörvényt minden hatalmi ággal szemben rigorózusan megtartató Alkotmánybíróság.

Az új megoldásokat kereső kormányzatok máshol is könnyen ütközhetnek az alkotmánybíráskodás gyakorlatával.⁸⁶ Am nálunk többféle módon is az új Alaptörvénybe került az Alkotmánybíróság korlátozása. A fiatal plebejus tömegdemokráciák megváltásreményének megfelelően a kétharmados többség nem kívánta, hogy az alkotmány mondatai korlátozzák kormányzása jótéteményeit. Aki a kormány gazdaságpolitikájának kockázataira felhívja a figyelmet, az egyébként

⁸⁴ A miniszterelnök napirend előtti beszéde, 2010. október II. http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_ulin=33&p_felsz=6&p_szoveg=&p_felszig=6

⁸⁵ Különösen így volt ez a különadók esetében. Lásd a 2010. évi XCIV. törvényt és a 2010. évi XC. törvényt.

⁸⁶ Roosevelt elnök New Dealje is folyvást beleütközött a legfelsőbb bíróság tilalmaiba. Lásd bővebben Molnár 2011, 20–26.

sem sok jóra számíthat: a kormánytöbbség rapid módon felszámolta a Költségvetési Tanács korábbi intézményét.⁸⁷ A miniszterelnök, ha szükséges, a törvényeket is módosítva, a lehető leghosszabb időre, sorra saját elkötelezettjeit teszi az összes elvileg független hatalmi intézmény élére.⁸⁸ Módszeresen elfoglalja az állami vállalatok, intézmények vezetését. A jobboldal befolyása alá veszi a közszolgálati televízió- és rádiózást, reményei szerint kiépíti a kereskedelmi média regulálásának kibővített eszköztárát. Mindezzel a hatalommegosztás személytelen rendjét, a nyugati jogállamokban megszokottnál sokkal inkább, felülírja a személyes lojalitás keleties rendszerével.

A miniszterelnök egészen kivételes mértékig akarja újraosztani a hatalmat a központi kormányzat és az önkormányzatok között. Az eddig nyilvánosságra került elhatározások alapján, alkotmányos történelmünkben először, csaknem teljes egészében államosítaná a közigazgatást, kiemelné a helyi társadalmak hatóköréből a közoktatás és az egészségügy költségesebb intézményeit.⁸⁹ Máris erőteljesen centralizálta, majd tervei szerint egészen a járási szintekig újra kiépíti a központi közigazgatást. Mindezzel a régi magyar alkotmányosság hajdan volt legerősebb támaszai, a települési és a megyei önkormányzatok billenhetnek meg: az államszocializmus gyakorlata után ismét helyi szinten sem maradna igazán erős ellensúly a központi főhatalomnak.⁹⁰

⁸⁷ Ez utóbbi elnökének megbízatását „az egyes egészségügyi tárgyú törvények módosításáról szóló” törvényjavaslatához közvetlenül a zárószavazás előtt Réthelyi Miklós nemzetierőforrás-miniszter által egy csomag részeként benyújtott módosító indítvány szüntette meg. Parlamenti vitájáról bővebben http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ekl=39&p_uln=61&p_felsz=225&p_felszig=251&p_aktus=67.

⁸⁸ Például az Országos Igazságszolgáltatási Tanács eddigi hatáskörei – a bírák kinevezése és vezetői megbízatása, a bíróságok költségvetése – a jövőben egyetlen, a hatalommegosztás rendszerébe nem igazán beillesztett és ezért közjogilag nem kellően ellenőrzött személy, az Országos Bírósági Hivatal elnökéhez kerülnek, akit a mostani kétharmados parlamenti többség választ meg kilenc évre, de tovább is megmaradhat a megbízatása, ha utódjáról kétharmados többséggel nem születik döntés. Az OBH elnöke az ítélkező bíróság kijelölésével átléphet a szokásos bírósági illetékességi szabályokon. Így az ősi alkotmányos elvvel ellentétben elvileg bárkit elvonhat bírájától. Bővebben <https://hirkozpont.magyarorszag.hu/hirek/birosagok/2011/02.html?highlight=k%C3%B6zigazgat%C3%A1s, továbbá a 2011. évi CCV. törvény>.

⁸⁹ Lásd bővebben http://www.kormany.hu/download/b/8e/10000/Sajto-b-anyag_Ter%20kozig%20atalakitasa.doc.

⁹⁰ A centralizáció mértékét, a megyei önkormányzatok funkcióvesztését mutatja többek között a megyei önkormányzatok költségvetésének alakulása. Amíg például Pest Megye Önkormányzatának 2011-ben a kiadási főösszege 34 milliárd 907 millió forint volt, addig a 2012-es költségvetésben a kiadási főösszeg 452 millió forintra zuhant, azaz az összes többi megyével lényegileg egyező mértékben a korábbi 1,3%-ra esett. Adatokkal <http://www.pestmegye.hu/download.php?docID=869>, <http://www.pestmegye.hu/hirek/elfogadta-kozgyules-120224>, <http://www.pestmegye.hu/adatmodositas/dontesbozatal-ulesek/eloterjeszesek/tomoritett-120217-2>.

Orbán Viktor már a kormányalakítás előtt formális alkotmánymódosítással tovább lazított a hagyományos magyar kormányzati kabinetelven, és kormányfő-helyettesekkel, csúcsmiszterekkel és államtitkárokkal (valójában inkább szenior és junior miniszterekkel) felállított egy hierarchikus kormányzati piramist,⁹¹ ahol csorbul a miniszterek önálló ágazati felelőssége. A kormányfő akkurátusan lecserélte a központi közigazgatás vezetőit. A 8 közigazgatási és az 59 helyettes államtitkár közül összesen 3-an voltak a Bajnai-kormány idején is hasonló vezetők. Az új kinevezettek kétharmada harmincas vagy kora negyvenes éveiben jár.⁹² Végül az indokolás nélküli felmondás lehetősége tette teljessé a közigazgatás feletti kormányzati ellenőrzést.⁹³ Az erőteljes igazgatási centralizáció azonban eddig nem hozott jó kormányzást. Ellenkezőleg, a hatékony visszacsatolások nélküli, túlcentralizált, egyközpontú vezetés, ahogy az gyakorta megtörtént más hasonló rendszerekben is, valójában inkább kaotikusabbá tette a közigazgatást.

Csaknem az összes döntés egy irányba mutat, és mára rendszerré áll össze. A kormányfő 2002-es választási vereségéből láthatóan azt a következtetést vonta le, hogy első kormányzása idején nem a háborús politikájával hibázott, hanem azazal, hogy nem élt eléggé katonásan a hatalmával. A választási kampányban még csak a jobb kormányzásra felhatalmazást kérő, ám a győzelem éjszakáján már a szavazófülkékben megívott forradalomról beszélő, majd hamarosan gazdasági szabadságharcot hirdető Fidesz mondanivalójának lendülete szükségszerűen vezetett el az új Alaptörvény sietős megalkotásához. A kormányfő el kívánja különíteni kormányzását az elmúlt két évtized annyi megpróbáltatást hozó világtól. A minden téren deklarált új rendszerhez számára logikusan új alkotmány tartozik, erőteljesen hangsúlyozva a szakítást a múlt zavaros korszakával, amelynek talán a legfőbb szereplője éppen ő maga volt.⁹⁴

Ahogy haladt előre az alkotmányozás folyamata, úgy lett egyre bizonyosabb: a baloldal félelmei ellenére a rendszerváltó alkotmányos alapszerkezet formálisan nem változik. A fundamentális átalakítást a miniszterelnök érdekei valójában nem indokolták, néhány ponton pedig az ország nyugati szövetségi rendszerbe illeszkedése nem engedte. A jobboldali közönség megkapta az óhajtott szimbolikus kijelentéseket és az egyéni szabadságjogok egy részének kollektivisták korlátozását. Az állam is új nevet kapott (bár az államforma megmaradt).⁹⁵ Az új Alap-

⁹¹ Ezt vitatható alkotmányosságú szabályozással részben már Gyurcsány Ferenc megtette. Az új piramisszerű felépítést a *2010. évi XLIII. törvény* rögzíti.

⁹² Forrás: Államtitkárok regimentje. HVG 2010. június 10.

⁹³ Ez utóbbinak az Alkotmánybíróság megállapította az alkotmányellenességét. Bővebben 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, ABH 2011, 181–205.

⁹⁴ Az alkotmányozás céljáról lásd a miniszterelnök országgyűlési beszédét az új alaptörvény vitájában, 2011. március 28. http://www.orbanviktor.hu/cikk/az_uj_alkotmany_kivetelesen_eros_alaptorveny_lesz

⁹⁵ A háromszor is baljós csillagzat alatt kikiáltott köztársaság eddig nálunk sosem maradhatott tartós berendezkedés. A mostani átnevezés, ahogy 1934-ben a Dollfuss-féle osztrák „szövetségi

törvény majd minden tízedik mondatával felhatalmazást ad további törvényhozásra. Megalkotója láthatóan nem hisz a világos garanciák tömegével övezett modern nyugatos alkotmányosság értelmében. Helyette általában a népképviselői szuverenitását és a hatalommegosztás valamelyest gyengített változatát, ténylegesen a mostani kormánytöbbség részletező jogalkotását és az elvileg önálló hatalmi ágakat a jelenlegi többséghez hosszú időre hozzákötő személyi lojalitást akarja.⁹⁶ Viszont a Költségvetési Tanács átalakított intézménye igencsak erős jogosítványt, képviselői demokráciába nehezen illeszthető vétőjogot kapott a mindenkori kormánytöbbség költségvetési politikájával szemben.⁹⁷ A kiépülő berendezkedésben az ellenzéki pártoknak és sajtónak is megvannak a maguk rendszererősítő funkciói.⁹⁸ Ám a cél mégiscsak a kormányváltás lehető korlátozása. A Fidesz ennek megfelelően alakította át a választási rendszer egyéni választókerületi beosztását és egész szerkezetét is.⁹⁹ Az új Alaptörvény nagyszámú gondja és a tényleges hatalommegosztás még jelentősebb sérelme ellenére Magyarországon azonban megmaradt a nyugati szövetségi rendszerbe illeszkedő parlamenti váltógazdaság.

Ugyanakkor az Alaptörvény szövege egyedül erőteljes alkotmánybírósági kontroll mellett őrizheti meg a korábbi jelentőségét. Csakhogy formálisan is szükség van az Alkotmánybíróság hatásköre, és az eddigi tapasztalatok alapján nem tudható, mennyire vállalják az alkotmánybírák a kétharmados többséggel való ütközést.¹⁰⁰ Egyébként az alkotmány elvi kijelentéseit sarkalatos és egyszerű

állam” kifejezés, vagy 1940-ben a Pétain marsall-féle „francia állam” megfogalmazás is, alighanem a hagyományos magyar jobboldal tömegdemokráciával szembeni ellenérzéseinek megjelenése.

⁹⁶ A jelenlegi kormánytöbbség lehető legteljesebb szuverenitását óhajtó kétharmados hatalom közjogi elgondolásai ennyiben a forradalmi jakobinus alkotmányhoz köthetők.

⁹⁷ Ha pedig az Országgyűlés az adott évre vonatkozó központi költségvetést március 31-ig nem fogadja el, a köztársasági elnök feloszthatja az Országgyűlést [Magyarország Alaptörvénye. Az Állam 3. cikk (3) bekezdés b) pont].

⁹⁸ A mögöttes politikai megfontolások szerint a bűnbakként bemutatható vagy a realitásokkal nem számoló felelőtlen opposzió már a létezésével is igazolja, hogy egyedül csupán a centrális helyzetű egységes párt képes a nemzeti érdekek megfelelő kormányzásra. Lásd bővebben Orbán Viktor beszéde a hatodik kőtcei polgári pikniken. <http://www.birextra.hu/2010/02/18/megorizni-a-letezes-magyar-minoseget-orban-kotcsei-beszede-szorol-szora/>

⁹⁹ Az új választási rendszer ugyanakkor a jelenlegi pártstruktúrára van modellezve, területbeosztása az 1998–2006 közötti választások tapasztalatain alapszik. A korábbinál messze billenékenyebb megoldás a körülmények lényeges megváltozása esetén akár meg is könnyítheti a mai kétharmados többség leválthatóságát. A választási rendszerről lásd a 2011. évi CCIII. törvényt.

¹⁰⁰ Az alkotmánybírák eddig inkább ódzkodtak a döntéshozatal felelősségétől. „Az új Országgyűlés megalakulása és 2011. szeptember 15-e között az Alkotmánybíróság 50 teljes ülést tartott. Ezekon 173 olyan határozatot hozott, amelyet a Magyar Közlönyben közzétettek. Ebből összesen 5 volt olyan, amelyben az új Országgyűlés többségi akaratával konfrontálódott.” A többi határozat a korábban elfogadott törvények alkotmányosságáról döntött.

szótöbbséges törvények egész sora ronthatja le.¹⁰¹ A miniszterelnök és rendszere számos eddigi lépésével ismételten megmutatta: milyen kevésre becsüli az ország alkotmányos kultúráját.¹⁰² Számára az alkotmány alapvetően nem a főhatalom korlátozásának eszköze, hanem inkább a szimbolikus nemzetpolitizálás kelléke, amelynek a preambulumát, a Nemzeti hitvallást felrakhatják a középületek falaira, tanítják az iskolákban, amely így támogatja, hogy a rendszer világgépe az ország minden lakosához eljusson.

A rendszerváltó alkotmányt nem szerette, de mégis elfogadta a politizáló közvélemény csaknem egésze. Az új alkotmány bizottsági előkészítéséből ellenben kivonult az ellenzék valamennyi pártja. Minden afelé tart, hogy az új alkotmány Orbán Viktor alaptörvénye lesz, amelyet a baloldal hevesen elutasít. Az ország ellenzéki fele egyre biztosabban a Fidesz-Magyarország tagadására építi fel a maga identitását. Az opposíció tábora ezért abban érdekelt, hogy a végletekig nagyítsa az új közjogi szerkezet kétségtelenül bántó vonásait.¹⁰³ Amíg a szenvedélyesen elkötelezett politikai közösség egyik fele szabályos új honfoglalás elindítójának véli az új Alaptörvényt, addig a másik fele az európai Magyarország megszűnésének szimbólumaként nyilatkozik róla. Így azonban az új alkotmány megalkotása önmagában nem teheti tartósan igazolttá a közhatalom intézményeit. A társadalom tényleges eredményességének képzete nélkül továbbra se nagyon lehet stabilizálni a hazai tömegdemokráciát. Az új Alaptörvény könnyen csupán újabb és újabb rendszerváltoztató igényeket kelthet. Az alkotmányozás így nem a közvélemény megnyugvását, hanem inkább a minden közös értéken átlépő belső háborúság újabb fordulóit hozhatja.

Lásd Majtényi–Szabó 20II. <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=471>. Ám egyelőre még megítélhetetlen, milyen lesz az új alaptörvény hatályba lépése után a nagyobb létszámú Alkotmánybíróság tényleges gyakorlata.

¹⁰¹ Például a „médiaalkotmány” (2010. évi CIV. törvény), továbbá a 230 szakaszból álló médiatörvény (2010. évi CLXXXV. törvény) számos ponton aggályos módon rendelkezett a sajtóviszonyokról. Ám más rendelkezések mellett az egységes médiaszabályozás írott sajtóra vonatkozó részét 20II. december 19-én megsemmisítette az Alkotmánybíróság. Lásd bővebben a 165/20II. (XII. 20.) AB határozatot. <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/F59C316F4F04C20AC1257A250047E8FD?OpenDocument>

¹⁰² Ennek egyik példája a győri polgármester újrválaszthatósága érdekében benyújtott sietős alkotmánymódosítás. Lásd bővebben Az Alkotmány 2010. augusztus II-i módosításai, Magyar Közlöny 130. szám (2010. augusztus II.) 22371.

¹⁰³ Többek közt Halmi 2010 vagy Majtényi 20IIb.

LEHET-E TARTÓS TREND A 2010-ES VÁLTOZÁSOKBÓL?

Az orbáni hatalomgyakorlás aligha más, mint a magyarok jelentékeny részének vágyaihoz igazított kísérlet a csaknem minden területen felhalmozódó társadalmi bajok politikai megoldására. Válasz az utolsó négy évtized gazdasági sikertelenségére, a veszélyesen polarizált magyar demokrácia romlására és a baloldal krachjára. A Fidesz-rendszer a maga túlzásaival, folytonos rendszerszintű verbális antitéziseivel valóságos gondokra keresi a megoldást. Javaslati esetenként nem állnak különösebben távol a baloldali reformerek elképzeléseitől sem. Az olykor régóta szükséges változások szavakban népbarát, ám mégis erős alkotmányos kontroll nélküli végrehajtásával másfél esztendő alatt azonban úgy lett minden korábbinál inkább ütközésekkel teli a hazai közélet, és úgy került ellentétbe a kormány a Nyugat alapvető intézményeivel, hogy közben a nehéz világ gazdasági helyzetben 12 esztendő magánnyugdíj-pénztári megtakarításainak felhasználása sem adott lendületet az országnak. Veszélyesen sérültek a piacgazdaság és a parlamenti változó gazdaság alapjai, további károsodás érte a hazai politikai kultúrát. Így viszont korántsem világos: miként konszolidálhatná rendszerét a kormányfő.

Orbán Viktor ügyesen hízeleg az emberek illúzióinak.¹⁰⁴ Csakhogy az elindított intézkedések nemigen hozhatnak a belátható jövőben a választók többségéhez eljutó, jól érezhető gazdasági gyarapodást. A roppant állampolgári elégedetlenség, amely korábban felemelte az új kurzust, így ellene fordulhat.¹⁰⁵ A meglehetősen fogyasztásközpontú magyar társadalomban a sokáig megingathatatlan látszó államszocialista rezsim stabilitását is felborította a növekedés évtizedes hiánya. Még megítélhetetlen, hogy milyen politikai hozadékkal jár az „örségváltás” kezdeményezése, a jövedelmek és életlehetőségek megkezdett újraelosztása. A miniszterelnök főleg közjogi eszközökkel reméli rendszere megszilárdítását, ám stagnáló vagy egyenesen romló életkörülmények között hosszú ideje semmilyen hazai politikának nem sikerült uralmát fenntartania, miközben az ország messze eltávolodott korábbi zárt, archaikusabb világtól.

A kétharmados hatalom állandóan napi szükségleteihez igazítva változtatja jogszabályait, mégis rendre alkotmányos normákkal óhajtja évtizedekre megkötni

¹⁰⁴ A magyarok jelentős részének világlátásához gondosan hozzáillesztett programalkotásnak példája a miniszterelnök egyik legutóbbi megszólalása, 2012. január 16. <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=176865>

¹⁰⁵ A közvélemény-kutató intézetek többségének adatai szerint 2010-es támogatóinak közel a fele már elhagyta a Fideszt. Ám akad olyan felmérés is, amely ennél lényegesen kisebb veszteséget mutat. Az időközi választásokra is figyelemmel valószínű, hogy törzsközönségének magja jobbára kitart a kormányfő mellett. Adatokkal például a Medián <http://www.median.hu/object.9a2a525c-6261-47a5-81d6-33c80ef2d569.ivy>. Illetve http://nezopontintezet.hu/files/2012/02/Felidei-eredmenyek_-a-Nezopont-Intezet-legfisssebb-kozvelemeny-kutatasa.pdf.

a választók akaratát.¹⁰⁶ Bajosan módosítható sarkalatos törvényekben rögzíti az adó- és a nyugdíjrendszer, a családtámogatás orbáni elképzeléseit.¹⁰⁷ Csakhogy az egyre számosabb közjogi megkötés nem beletörődésre, hanem inkább lázadásra ösztönözheti ellenzőit. A kormánytöbbség magatartása egyszerűen nem hagy kellő parlamenti és más nyilvános teret az ellenzéki pártoknak, így az ellenvéleményen lévők válaszul csaknem szükségképpen mind gyakrabban kezdenek direkt akciókba és polgári engedetlenségbe.¹⁰⁸

Magyarország a szemünk előtt alakul át érzelmenteli tömegdemokráciává. 1989 fordulata csupán a felülről bevezetett alkotmányos kereteit hozta el a modern parlamentarizmusnak. Az emberek továbbra is iparkodtak a korábban olyannyira sikeresnek gondolt egyéni ügyességgel boldogulni, és csak kelletlenül vettek részt a demokratikus eljárásokban.¹⁰⁹ Főleg az ezredforduló óta a szembenálló két tábor vezérei törekedtek ütőképes érzelmi közösséggé szervezni legelkötelezettebb híveiket.¹¹⁰ Először a jobboldal hívta nyilvános közterületekre választóit, aztán a baloldal is igyekezett felzárkózni hozzá. 2006 forró őszén indultak először spontánabb megmozdulások, korábban az állampolgárok érzéseit inkább csak a nagy pártok tudták aktivizálni.¹¹¹ 2011-ben a kétharmados többség intézkedései újabb szerveződések hívtak elő, előbb a konkrét érdeksérelmet elszenvedők csoportjaiban, majd csaknem egyidejűleg a sajtószabadság és más szabadságjogok védelmében. Így talán ezen a téren is új trend kezdődhet, immáron az új, eleven állampolgári csoportosulások is meg tudják majd mozgatni a hazai közéletet. A kormányellenes akciók az utóbbi időszakban egyre több állampolgárt visznek az utcára.¹¹²

A régi baloldali elitcsoportok választási összeomlásuk óta azon vannak, hogy visszahozzák a Fidesz és az MSZP nem is olyan régen még örökkévalónak látszó váltógazdaságát. Csakhogy a felülről piacositók és a kádári kisemberek sok évtizedes szocialista választói blokkja egyelőre tartósan megbomlani látszik. A fiatalabb generációk szavazói már nemigen hajlandók követni a korábban is tengernyi ellentmondáshoz vezető és tartós tovadöcögést okozó, több tekintetben államszo-

¹⁰⁶ Erről a miniszterelnök interjúja, 2011. június 6. http://www.krone.at/Nachrichten/Orban_Nur_toter_Fisch_schwimmt_mit_dem_Strom-Krone-Interview-Story-267398

¹⁰⁷ Például az Európai Unió Bizottsága által is vitatott Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény.

¹⁰⁸ A parlamenti házszabály legfrissebb módosítása formálisan is tovább szűkítette az ellenzék mozgásterét. Lásd bővebben a 98/2011. (XII. 31.) OGY határozatot.

¹⁰⁹ Amíg az első szabad választáson nálunk a részvétel 65,8%, a második 68,9% volt, addig például Csehszlovákiában ugyanezen mutatók 96%, majd 86% voltak. Bulgáriában ezek a számok 90,7% és 83,9%, Észtországban 96,3% és 84,7%, Szlovéniában 97,8% és 85,9%, Romániában 86,2% és 76,3% voltak. Adatokkal Németh 2006, 100.

¹¹⁰ A hazai választói viselkedés összetevőiről bővebben Tóka é.n.

¹¹¹ Ezek közül a legjelentősebb a Fidesz 2002. április 13-i Kossuth téri megmozdulása volt.

¹¹² Az eddig legnagyobb ilyen tüntetés éppen az új Alaptörvény operaházi ünneplése alatt zajlott 2012. január 2-án.

cialista örökségként továbbélő egyensúlyozást.¹¹³ De az idősebb korosztályok is nagyban odahagyták az MSZP-t. Az antikapitalista vágyak közben már meg is találták a maguk nemzeti radikális, illetve nyugatos zöldpárti képviselőjét.¹¹⁴ Az új pártok viszont nem szívesen fordulnának vissza az elmúlt évtized kétpólusú tömbpolitikájához. Az Orbán-kormány magatartása azonban a hazai közélet újbóli blokkosodásának kedvez. Már is sokan a technokrata, válságmegoldó arculatú Bajnai Gordon volt miniszterelnök mögött képzelik el az újabb baloldali egységet és ezzel a régi baloldali elit visszatértét a hatalomba.¹¹⁵

Még nem akadt olyan valóságos hatalmat gyakorló jobboldali politikus Magyarországon, akit a baloldali értelmiség túlnyomó része megkérdőjelezhetetlen európai demokratának fogadott volna el. A hazai közéleti ütközésekben nem annyira a konkrét elhatározások tényszerű megvitatása történik, mint inkább a másik oldal legitimitásának megrendítése folyik. A korai tömegdemokráciákban voltaképpen gyakorta van így: korabeli baloldali kritikusaik egy része a végre szilárd demokráciát és eredményes modernizációt, valamint európai együttműködést megalapozó Charles De Gaulle-t és Konrad Adenauert is tekintélyelvű, a köztársaság békéjére veszélyes vezetőnek gondolták.¹¹⁶ A baloldali bírálók így most is sokszor az Európai Unió alapértékeivel lényegileg szembenálló szabályos autokráciának látják az Orbán-rezsimet.¹¹⁷ Szavakban legalábbis, minden korábbinál inkább rendszerek egésze választja el a magyar politika pártjait. A tényleges társadalompolitikai különbségek a valóságban kisebbek a táborok között. A baloldal kategorikus kijelentéseivel valójában a kudarcára vonatkozó érdemi önvizsgálat nélkül, rövid úton próbálja helyreállítani a háborús blokkpolitika két évtizedes trendjét. Ám ettől még igencsak jelentősek az orbáni politika fundamentális bajai.

A mostani uralkodó áramlatnak ellenszegülve az ezredforduló utáni évek jelensége a fiatal piacpárti új jobboldal fellépése. Megjelenítői a kádári gyökerű régi reformerektől kulturálisan elkülönülve akarnak hazai hagyományokon nyugvó nyugatos polgárosodást. Nem mentesek értelmiségi naivitástól és doktrinerségtől, karrier-

¹¹³ A 18–37 év közötti szavazók között a Tárki legfrissebb adatai szerint kétszer nagyobb a Jobbik (30%) támogatottsága, mint a szocialistáké (13%), miközben az összes pártválasztók között az MSZP 22%, a Jobbik 21%-on áll. Lásd <http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120207.html>.

¹¹⁴ Egyelőre semmi jele annak, hogy a szocialistákhoz tömegesen visszatálnának régi szavazóik. A 2011. október 16-án 19,99%-os részvétel mellett megtartott püspökladányi időközi képviselőválasztás eredményei szerint a 2006-ban még szocialista többségű (50,76%) választókerületben a Jobbik 33%-os, míg a szocialista jelölt mindösszesen 14%-os eredményt ért el. <http://www.haon.hu/bodo-sandor-nyerte-az-idokozi-orszaggyulesi-valasztast/1816524>, http://www.valasztas.hu/parval2006/hu/09/9_0.html.

¹¹⁵ A volt kormányfő álláspontjáról: Bajnai Gordon: Köztársaság, kiegyezés, kilábalás – Vízkezeskor Magyarországról. http://bazaeshaladas.blog.hu/2012/01/09/koztarsasag_kiegyezés_kilabalas

¹¹⁶ Lásd részletesen többek között Shennan 1997, 155–163, továbbá Ellwein 1973, 325.

¹¹⁷ Számos más megnyilatkozás mellett például Konrád 2012.

vágyaktól, mégis új irányt mutatnak a közéletben, ugyanakkor növekvő nyilvános befolyásuk mellett önálló pártpolitikai jelenlétük teljességgel hiányzik.¹¹⁸

A magyarországi történeket tapasztalva a nyugati demokráciák régi magartartásmódjaiknak megfelelően, de saját belpolitikai szuverenitásukat is oltalmazva, lassan mozdultak. Kezdetben a külföld még nem akarta észrevenni, hogy a kétharmados többség nem a nyugatos reformok mellett, hanem éppen azok ellenében született. A Fidesz politikáját látva előbb a hazai baloldali véleményformálók által is inspirált külföldi sajtó szólalt meg, majd mind gyakrabban jöttek a hivatalos kérések, figyelmeztetések. Végül, pontosan abban a pillanatban, amikor finanszírozási gondjai miatt az Orbán-kormány ismét rászorult a nemzetközi intézményekkel való megállapodásra, az Európai Unió szervei a kétharmados hatalom politikájának néhány lényeges pontját kezdték megkérdőjelezni.¹¹⁹ A térség kormányai közül egy sem akad, amely hazánkhoz kívánna politikájával felzárkózni. Az Orbán-kormányban még a jobboldali partner pártjai között is alig vannak aktív nyilvános támogatói.¹²⁰ Ám az európai politika főszereplői közül egyelőre senki sem akar precedenst egy tagállam belső alkotmányos ügyeibe való közvetlen beavatkozásra.

Hazánk társadalma létezése óta sajátos kívánlak-gyűlölet viszonyban áll a tőle nyugatra fekvő világban megteremtődött mintákkal. Most, mint már annyiszor történelmünkben, újra megrendült az Európába vetett hit. Ám abból, hogy ismét sokan indulatokkal elegendő csalódással gondolnak korábbi reményeikre, még nem következik, hogy keleti nívón szeretnének élni. Csupán fájdalmukat óhajtják kimondani, miközben mind többen visszavágynak a történelmi Magyarország mítoszai közé. A gyors felzárkózás elmaradt, az ország bajaival és elégedetlenségével ott maradt, ahol volt: félúton Ausztria, valamint Szerbia és Ukrajna között.

A hazai közvélemény gazdasági vágyai jobbra ugyanazok, mint két évtizede voltak. Az irányított kapitalizmust és a vezérelt plebejus-demokráciát a többség akkor fogadná el tartós rendszernek, ha az végre beteljesítené régi jóléti reményeit, valamint nem sértené megszokott életvitelének és privátszférájának kereteit. Egyébként a maga odamondogató módján, de hamarjában ellenkezni kezd. A magyarok antikapitalista igényeitől motivált hatalom könnyen az ország egy másik fontos tradíciójával ütközhet. A mértéket és határokat nem ismerő, a pro-

¹¹⁸ A Kommentár folyóirat, továbbá a Véleményvezér, a Konzervatórium, a Jobbklíkk, a Szombatblog internetes fórumok, valamint a Közjó és Kapitalizmus Intézet körül szerveződve több esetben önálló hangvétel jellemzi megszólalásaikat.

¹¹⁹ A számos megnyilvánulás közül például Angela Merkel interjúja: http://www.dradio.de/dlf/sendungen/idw_dlf/1652584/. A Nemzetközi Valutaalap és az Európai Unió álláspontjáról: http://www.portfolio.hu/gazdasag/hatarozott_lagarde_kemeny_barroso_vannak_elfeltetelek.161329.html.

¹²⁰ Ám ettől még az Európai Parlamentben a néppárti frakció egységesen a baloldali határozat-javaslat ellen szavazott a Magyarországon történtek ügyében, lásd bővebben: <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=177981>.

pagandájával a hétköznapi valóságtól elrugaszkodó állam a protestáló-kisnemesi hagyományú Magyarországon még sosem tudott tartós rendszerré szerveződni. Viszonyaink között az orosz típusú konszolidációnak nem csupán az olajjövendelmek hiánya és a Nyugat tiltakozása miatt kisebb az esélye, hanem mert annak az évszázados egyéni szabadságszerető politikai hagyományok sem kedveznek.

A 2010-ben még ellenállhatatlannak tetsző győztes mostanság szembesül itthon és külföldön a valósággal. Újra a magyarok túlnyomó többsége gondolja, hogy rossz irányba megy az ország.¹²¹ A minden irányból feltámadó bajok és főleg saját magatartása következtében 2011-2012 fordulóján egy pillanatra megिंगott a kétharmados hatalom. Ám a túlerőt látva a miniszterelnök víziójának lényegét védve, egyelőre időt nyerve, szavakban még idejében korrigálta politikáját. Ismét a Valutaalaphoz és az Európai Unióhoz fordult újabb hitelmegállapodás kötésének igényével, egyben kifejezte szándékát, hogy immáron bizonyos részletkérdésekben kész engedni. Orbán Viktor önbizalma és ütemérzéke a válsághelyzetben is megmaradt. A kormányfő régi hívei számára az újabb hősiesség szabadságharcát vívó Magyarország külső megtámadásával hatásosan tudja értelmezni gondjait.¹²² Követői az utcán is megmutatták a kormányfő erejét: a miniszterelnök és szűkebb táborának érzelmi közössége továbbra is szilárd.¹²³

A külső bírálatok csak megerősítették a hazai jobboldali törzsközönség világlátását. A Nyugat túlereje előttük újra igazolja a miniszterelnök katonás vezetését. A magyar politika régi tömbjei továbbra is főleg a másik létezéséből merítik a maguk erejét. A túlságos polarizáció két évtizedes trendje csak erősödött az elmúlt másfél esztendőben. Az új Alaptörvény megszavazásával még nehezebben áthidalhatóvá váltak a hazai közéletben meglévő széleskörű töresek. Az események logikája a háborús politika minden korábbinál fájdalmasabb stációt hozhatja az országra.

A kormány támogatásának megbillenéséből még nem következik szükségképpen a korábbi nyugatosító politikai irány helyreállása. A piacikapitalizmus-ellenes állampolgári beállítódások akár tovább erősödhetnek. A választások után megformálódni látszó új trend tartóssága jelenleg még megítélhetetlen. Fejlődésünk más ciklusban, több tekintetben előbb jár a többi térségbeli országhoz képest.¹²⁴ Nem kizárható, hogy ezek idővel követni fognak minket. A rettenetes huszadik

¹²¹ 2012. január végén a megkérdezettek 73%-a nyilatkozott így. Lásd Medián <http://www.median.hu/object4b8ae06d-1587-421d-9caa-d85d4e66d7dc.ivy>.

¹²² A Fidesz megnyilvánulásain túl erre tett kísérlet többek között Bayer Zsolt vagy Bogár László publicisztikája. Például http://www.magyarbirlap.hu/velemenya_satan_kutyai.html, http://www.magyarbirlap.hu/velemenymukodnek_a_penzfegyverek.html.

¹²³ A 2012. január 21-i kormánytámogató demonstráció az elmúlt két évtized egyik legtöbb résztvevőt aktivizáló utcai megmozdulása volt.

¹²⁴ Magyarország nem kis részben már a kádári évtizedekben élvezhette a piaci megoldások előnyeit, a hazai kapitalizmus alapvető törvényei már a Grósz-kormány alatt többnyire megszülettek, a külföldi tőkebefektetések első nagy hulláma már a kilencvenes évek derekán elérte az országot.

században nem egyszer voltunk lényegi folyamatok úttörő országa. A proletárdiktatúrába futó első magyar tömegdemokrácia kudarca után a Horthy-rendszer egy olyan európai tendencia első megjelenése volt, amely később sokfelé talált folytatásra. 1953-ban részben nálunk indult el és utóbb egészen Kínáig ért az újrapiacosító reformközgazdaság. A mostani kormányzati politika azonban egyedül akkor remélheti igazán tartós berendezkedését, ha a külvilág folyamatai idővel megerősítik majd. Egyébként az egész csupán fájdalmasan tanulságos kitérő lesz a magyar közvélemény számára.

Hivatkozott irodalom

- Bihari Péter 2008. *Lövészárkok a bátorságban. Középosztály, zsidókérdés, antiszemitizmus az első világháború Magyarországon*. Budapest: Napvilág.
- Bogár László 2011. *A rendszerváltás bukása*. Budapest: Kairosz.
- Bokros Lajos, Bauer Tamás, Csillag István, Mihályi Péter 2006. Utolsó esély. In *Élet és Irodalom* 2006. április 28.
- Bruszt László – Simon János 1994. Az Antall-korszak után, a választások előtt, avagy demokráciánk és pártjaink az állampolgárok szemével. In Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország Politikai Évkönyve, 1994*. Budapest: DKMKA.
- Ellwein, Thomas 1973. *Das Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Fábián György – Kovács László Imre 2004. *Parlamentari választások az Európai Unió országaiban, 1945–2002*. Budapest: Osiris.
- Gábos András – Keller Tamás – Medgyesi Márton – Tóth István György 2007. *Adótudatosság, fiskális illúziók és az állami újraelosztással kapcsolatos preferenciák 2007-ben Magyarországon*. Budapest: TÁRKI.
- Gömbös Gyula 2004. *Válogatott politikai beszédek és írások*. Budapest: Osiris.
- Grotz Gusztáv 1934. *A dualizmus kora II*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.
- Gyáni Gábor 1994. *A szociálpolitika múltja Magyarországon*. Budapest: MTA Történettudományi Intézet.
- Gyurgyák János 2007. *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*. Budapest: Osiris.
- Halmi Gábor 2010. Búcsú a jogállamtól. In *Élet és Irodalom*. 2010. július 23.
- Halmi Gábor 1996. Gondolatok a gazdasági alkotmányosságról. In *Világosság* 1996/3.
- Halmi Gábor 1995. Alkotmánybíróság – szűkebb korlátok között? In *Világgazdaság* 1995. november 27.
- Heinisch, Reinhard 2004. Die FPÖ – Ein Phänomen im internationalen Vergleich. Erfolg und Misserfolg des identitären Rechtspopulismus. In *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 2004/3.
- Jakab András 2011. *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. Budapest: HVG-ORAC.
- Kiss Balázs, Mihályffy Zsuzsanna, Szabó Gabriella (szerk.) 2007. *Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése*. Budapest: L'Harmattan.
- Konrád György 2012. Hungary's Junk Democracy. In *The New York Times* 2012. január 18.
- Kovrig Béla 2011. *Magyar társadalompolitika, 1920–1945*. Budapest: Gondolat.

- Majtényi László 2011. Az Alaptörvény Asztalánál. In *HVG* 2011. szeptember 14. http://hvg.hu/velemeny/20110914_alaptorveny_asztala_majtenyi_laszlo
- Majtényi László – Szabó Máté Dániel 2011. A kettes számú felelős, avagy az Alkotmánybíróság betilje. In *Élet és Irodalom* 2011. szeptember 23.
- Molnár András 2011. A Rooseveltt és az amerikai Legfelsőbb Bíróság közötti konfliktus alkotmányjogi háttere. In *Glossa Iuridica* 2011/I. 20–26.
- Németh Eszter (szerk.) 2006. *Mérlegen Kelet-Közép-Európa 15 éve*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Pew Global Attitudes Project 2009. *Two Decades After the Wall's Fall. End of Communism Cheered But Now With More Reservations*. Pew Research Center 2009. november 2. <http://pewglobal.org/files/pdf/267.pdf>
- Rose, Richard 2005. *Insiders and Outsiders: New Europe Barometer, 2004*. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde. http://www.cssp.strath.ac.uk/view_item.php?id=404
- Shennan, Andrew 1997. *De Gaulle*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szalai Júlia 2006. *Az állami „túlelosztás” funkcióváltozásai. A jóléti redistribúció feletti társadalmi küzdelmek a rendszerváltás utáni Magyarországon* (akadémiai doktori értekezés).
- Szekfű Gyula 2002. A magyar bortermelő lelki alkata. In Erős Vilmos (szerk.): *Nép, nemzet állam. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Szekfű Gyula 1934. *Három nemzedék és ami utána következik*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- The Economist 2011. Some calm amid storms. In *The Economist* 2011. augusztus. 27.
- Tóka Gábor é.n. *A vezérek passzív esodálói: a magyar választói magatartás nemzetközi összehasonlításban* (kézirat). http://www.personal.ceu.hu/staff/Gabor_Toka/Papers/Toka06Vezerek.pdf
- Tomka Béla 2011. *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Tóth István György 2009. *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékserkezetében*. Budapest: TÁRKI (elektronikus kiadvány). http://www.tarki.hu/research/gazdkult/gazdkult_elemzeszaro_toth.pdf